

Tia-Maria Niittylahti

KORONAVIRUSPANDEMIAN RAJOITUKSET VARHAISKASVATUKSESSA

Vaikutukset vuorovaikutukseen ja toimintatapoihin

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Tia-Maria Niittyalahti: Koronaviruspandemian rajoitukset varhaiskasvatuksessa – vaikutukset vuorovaikutukseen ja toimintatapoihin
Kandidaatin tutkielma
Tampereen yliopisto
Varhaiskasvatuksen tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2022

Tämä laadullinen tutkimus on tehty kasvatustieteiden kandidaatintutkielmana. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia ja käsityksiä koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoihin. Tutkimusta toteutettiin kolmessa eri kaupungissa sähköisellä kyselylomakkeella.

Tutkimuksen teoreettinen tausta pohjaa varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvattajien merkitykseen lapsen elämässä sekä varhaiskasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Tämän lisäksi tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen vaikuttaa Suomessa vuoden 2020 keväällä alkanut koronaviruspandemia sekä sen hillitsemiseen liittyvät valtakunnalliset ja paikalliset rajoitustoimet.

Tutkimuksen metodologiset valinnat perustuvat laadullisen tutkimuksen tavoitteeseen ymmärtää elämää, sen moninaisuutta ja ilmiöitä. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköpostitse lähetettävällä kyselylomakkeella varhaiskasvatuksen opettajilta. Avaamalla varhaiskasvatuksen opettajien omia kokemuksia ja näkemyksiä pyrkimyksenä oli ymmärtää, miten eri tavoin koronaviruspandemian rajoitustoimet ovat voineet vaikuttaa vuorovaikutukseen ja sen avulla tapahtuvaan oppimiseen sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoihin ja käytänteisiin. Tutkimuskysymyksiä tutkimuksessa oli kaksi kappaletta: ensimmäinen käsitteli vuorovaikutusta ja toinen varhaiskasvatuksen toimintatapoja. Tutkimusluvut haettiin ja saatiin Tampereelta, Porista sekä Seinäjoelta, ja sähköinen kyselylomake lähetettiin kaikille kaupungin varhaiskasvatuksen opettajille.

Vastauksia tutkimukseen saatiin yhteensä 28 kappaletta. Tutkimuksen aineiston analyysi toteutettiin hyödyntäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Kumpaankin tutkimuskysymykseen löytyi tuloksiksi neljä teemaa kuvaamaan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista: fyysinen kontakti, verbaalinen viestintä, nonverbaalinen viestintä ja lapsen kielen kehitys sekä hygienia, lasten omatoimisuus, pedagoginen toiminta ja yhteisöllisyys.

Tutkimuksen tulokset avaavat varhaiskasvatuksen opettajien omia kokemuksia koronaviruspandemia-ajan työskentelystä varhaiskasvatuksessa ja kertovat näkemyksiä erilaisten rajoitustoimien vaikutuksista niin vuorovaikutukseen lasten kanssa kuin päiväkotien ja esiopetusten toimintatapoihin. Tutkimuksen johtopäätöksinä voidaan pitää rajoitustoimien toteuttamisen haasteita esimerkiksi turvavälien suhteen, sillä varhaiskasvatuksessa lasten kanssa tulee väistämättä fyysistä kontaktia ja lähellä oloa. Lisäksi kasvomaskin käyttämisen haasteita puhetyöskentelyn, verbaalisen ja nonverbaalisen kommunikoinnin harjoittelun ja mallintamisen suhteen voidaan pitää tutkimuksen johtopäätöksinä. Koronaviruspandemian rajoitustoimilla on tutkimuksen mukaan ollut vaikutuksia myös esimerkiksi pedagogisen toiminnan toteuttamiseen sekä päiväkotien ja esiopetusten yhteisöllisyyden ylläpitämiseen. Voidaan siis todeta, että johtopäätösten mukaan koronaviruspandemian aika on ollut normaalista poikkeavaa ja rajoitustoimet ovat vaikuttaneet varhaiskasvatuksen arkeen sekä vuorovaikutukseen lasten kanssa.

Avainsanat: varhaiskasvatus, vuorovaikutus, koronaviruspandemia, rajoitustoimet, varhaiskasvatuksen toimintatavat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1	Varhaiskasvatus ja varhaiskasvattajat lapsen arjessa.....	6
2.2	Koronaviruspandemia varhaiskasvatuksessa.....	8
2.3	Vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä	10
2.3.1	<i>Verbaalinen viestintä vuorovaikutuksessa</i>	11
2.3.2	<i>Nonverbaalinen viestintä vuorovaikutuksessa</i>	12
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET	14
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	15
4.1	Tutkimusmenetelmä.....	15
4.2	Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu	17
4.3	Aineiston analyysi	19
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
5.1	Rajoitustoimien vaikutukset vuorovaikutukseen	24
5.1.1	<i>Fyysinen kontakti</i>	24
5.1.2	<i>Verbaalinen viestintä</i>	25
5.1.3	<i>Nonverbaalinen viestintä</i>	26
5.1.4	<i>Lapsen kielen kehitys</i>	27
5.2	Rajoitustoimien vaikutukset toimintatapoihin	29
5.2.1	<i>Hygienia</i>	29
5.2.2	<i>Lasten omatoimisuus</i>	30
5.2.3	<i>Pedagoginen toiminta</i>	31
5.2.4	<i>Yhteisöllisyys</i>	32
6	POHDINTA	34
6.1	Tulosten pohdinta	34
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	40
6.3	Jatkotutkimusten pohdinta	42
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	47
	TAULUKOT	
	TAULUKKO 1.	21
	TAULUKKO 2.	22

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa selvitetään varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä koronapandemian rajoitusten, kuten kasvomaskien käytön tai turvavälien vaikutuksia vuorovaikutukseen lasten kanssa varhaiskasvatuksen kontekstissa. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus vaikuttavat lapsen käsityksiin itsestään sekä tulkintaan toisista ihmisistä ja ympäristöstä (Koivula & Laakso, 2017). Pieni lapsi saattaa viettää kolmanneksen arjestaan varhaiskasvatuksessa, jossa vuorovaikutus varhaiskasvattajien kanssa on merkittävää lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen kannalta.

Tutkielmaa taustoittaa varhaiskasvatuksen kontekstin lisäksi keväällä 2020 Suomeenkin levinnyt koronavirus (Covid19) -pandemia, joka on vaikuttanut kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin. Koronavirus leviää ihmiseltä toiselle ensisijaisesti pisaratartuntana, henkilön puhuessa, yskiessä, aivastaessa tai esimerkiksi laulaessa. Tutkimusten mukaan virus tarttuu herkästi ahtaudessa sekä sisätiloissa, joissa lähikontakteja ei voida välttää. Yksilöiden fyysiset turvavälit sekä kasvomaskin käyttö voivat vähentää tartuntojen leviämistä estämällä pisaroiden leviämistä ympäristöön ja toisiin ihmisiin. (thl.fi) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos sekä opetus- ja kulttuuriministeriö suosittivat esimerkiksi turvavälejä sekä kasvomaskien käyttöönottoa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestäjille (valtioneuvosto.fi).

Tämän tutkielman tekoa perustelee vahvasti ajankohtaisuus, sillä koronaviruksen pandemia-ajasta on vasta hyvin vähänlaisesti tutkittua tietoa suhteessa varhaiskasvatukseen. Koronaviruspandemia sekä sen rajoitustoimet ovat yhteiskunnallisestikin niin laajamittaisia ja kokonaisvaltaisesti mukana arjessa, että on tärkeää tarkastella, miten ne ovat vaikuttaneet varhaiskasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoihin. Kasvattajat ja lapset ovat jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa varhaiskasvatuksessa. Useat kasvatus-, opetus- ja

hoitotilanteet edellyttävät fyysistä läheisyyttä ja kosketusta sekä vuorovaikutusta. Myös koronapandemian rajoitustoimena laajasti käytetty kasvomaski on voinut vaikuttaa verbaaliseen ja nonverbaaliseen viestintään lasten ja varhaiskasvattajien välillä. Tutkielmassa tavoitteena onkin selvittää, miten varhaiskasvatuksen opettajat kokevat koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikuttaneen vuorovaikutukseen sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoihin lasten kanssa. Onko vuorovaikutus säilynyt ennallaan vai ovatko rajoitustoimet tuoneet siihen haasteita? Millainen näkemys varhaiskasvattajilla on kasvomaskin käytön vaikutuksesta lapsen vuorovaikutustaitojen kehitykseen? Onko päiväkotien ja esiopetusten toimintatapoja ollut tarve muuttaa koronaviruspandemian rajoitustoimien myötä?

Tutkimuksen tulokset tuovat esiin varhaiskasvattajien ääntä ”työkentältä”, sillä heillä on ensikäden tietoa ja käsitys, miten koronaviruspandemia ja sen rajoitustoimet ovat vaikuttaneet vuorovaikutussuhteisiin lasten kanssa. Tulokset antavat parhaimmillaan vastauksia ja suuntaa sille, miten varhaiskasvatuksen toimintatapoja on jouduttu muuttamaan ja mihin asioihin olisi tärkeää kiinnittää huomiota kasvatustyössä pandemian helpotettua. Koronaviruspandemian vaikutuksista varhaiskasvatukseen on vasta niukasti tutkittua tietoa ja tästä syystä tutkimuksesta on hyötyä uuden tiedon saavuttamiseksi.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä tutkimuksen luvussa perehdytään tutkimuksen kannalta oleellisiin käsitteisiin. Tutkimuksen teoria ja viitekehys muodostuvat käsitteistä sekä niiden välisistä merkityssuhteista, jotka toisaalta kertovat, mitä ilmiöstä jo tiedetään ja toisaalta luovat pohjaa tutkimuksen metodologisille valinnoille (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Koronaviruspandemia on vaikuttanut yksilöiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin kaikkialla maailmassa. Tämän tutkimuksen lähtökohtana on lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutussuhteen tutkiminen varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Aluksi tarkastellaan varhaiskasvatusta ja varhaiskasvattajaa sekä niiden merkitystä lapsen elämässä. Sen jälkeen avataan koronapandemian vaikutuksia päiväkodin ja esiopetuksen arjessa. Lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutussuhdetta pohjustaa Liisa Holkeri-Rinkisen (2009) tekemä väitöskirja *Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa – diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta*. Keskeisimpiin käsitteisiin tutkimuksen teorian kannalta kuuluu vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä, minkä pohjalta avataan myös verbaalia ja nonverbaalia viestintää vuorovaikutuksessa Pentti Haddingtonin ja Leila Kääntän kokoamien vuorovaikutustutkimusten pohjalta.

2.1 Varhaiskasvatus ja varhaiskasvattajat lapsen arjessa

Elämänkaarta tarkasteltuna varhaiskasvatus muodostaa hyvin ainutlaatuisen ajanjakson, sillä milloinkaan myöhemmin ei ihmisen fyysinen, psyykinen sekä sosiaalinen kehitys ja oppiminen ole niin nopeita kuin lapsuudessa (Koivula et al., 2018). Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatus ja sen pedagogiikka perustetaan käsitykseen lapsesta ja lapsuudesta sekä oppimisesta (OPH, 2018). Esiopetus perustetaan ajatukseen

lapsuuden itsearvoisesta tärkeydestä. Lapsen oikeus on tulla nähdyksi ja kuulluksi sekä huomioon otetuksi ainutlaatuisena yksilönä sekä yhteisönsä jäsenenä. (OPH, 2014) Lapsuus nähdään arvokkaana ajanjaksona sellaisenaan, mutta myös osana elinikäistä oppimista.

Varhaiskasvatuksen määrittelen tässä tutkimuksessa hyvin pitkälti valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luoman raamin mukaan pedagogisesti painottuneeksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi. Kaikki nämä kolme ulottuvuutta muodostavat eheän kokonaisuuden, joka toteutuu niin lasten, henkilöstön kuin ympäristönkin vuorovaikutuksessa, ja sulautuu toiminnassaan yhteen lasten hyvinvointia vaalien. (OPH, 2018; 2014) Parhaimmillaan toimiva ja arvostava vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä tukee sekä edistää lapsen kehitystä ja oppimista. Päiväkodissa aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus tulee osaksi institutionaalista varhaiskasvatusta, jossa nimenomaan aikuisen toiminta ja tekeminen määrittyy hänen pedagogisen roolinsa kautta. (Salminen, 2018; OPH 2018) Varhaiskasvattajilla tullaan tässä tutkimuksessa tarkoittamaan kaikkia varhaiskasvatuksen kasvatustyössä työskenteleviä henkilöitä, kuten varhaiskasvatuksen opettajia ja erityisopettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia sekä yksilö- ja ryhmäavustajia. Varhaiskasvatus käsittää sekä päiväkodissa että esiopetuksessa tapahtuvan varhaiskasvatuksen ja esiopetukseen kuuluvan toiminnan.

Päiväkoti- ja esiopetusympäristössä lapsen ja varhaiskasvattajan välinen vuorovaikutus on merkittävä osa niin lapsen päivää kuin tavoitteellista ja laadukasta varhaiskasvatusta. Varhaiskasvattajan rooli on olla lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukijana. Varhaiskasvattajalta odotetaan ammattitaitoa ja sensitiivisyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia, mikä näkyy esimerkiksi taitona huomata lasten tunnetiloja sekä heidän tekemiään aloitteita. (Salminen, 2018; OPH 2018) Varhaiskasvattajan kasvatussuhdetta lapseen voidaan pitää rooliperustaisena, sillä kasvattajalta edellytetään tietynlaista koulutustasoa ja ammattinimikettä, jolla hän saa rooliinsa kuuluvan kasvatusoikeuden. Näin ollen varhaiskasvattajan ja lapsen välinen kasvatussuhde ei synny luonnostaan, kuten lapsen ja vanhempien välillä, vaan siihen "tullaan". Varhaiskasvattajan

eettisenä ohjenuorana voitaisiin pitää pedagogisen kunnioituksen periaatetta, jossa otaksutaan kasvatettavan ihmisyyden ehdotonta kunnioittamista ja johon voidaan päästä ensisijaisesti kohtaamisen taidolla. (Värri, 2002)

2.2 Koronaviruspandemia varhaiskasvatuksessa

Koronavirus (Covid-19) pandemian levittyä Suomeen keväällä 2020 aiheutui yhteiskuntaamme ennen näkemättömiä rajoitus- ja sulkutoimia. Hallitus julisti yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa erittäin harvinaisen poikkeustilan 16. maaliskuuta 2020, jotta koronaviruspandemia saataisiin hallintaan Suomessa. Poikkeustilan toimenpiteillä haluttiin suojata väestöä sekä turvata yhteiskunnan toimintaa: Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt sekä esiopetus pidettiin toiminnassa sekä avoinna, jotta turvattiin kriittisten alojen henkilöstön lasten pääsy varhaiskasvatukseen ja mahdollistettiin vanhempien työssäkäynti. (valtioneuvosto.fi)

Koronapandemian voidaan pian katsoa kestäneen kaksi vuotta ja sen aikana erilaisia suosituksia sekä rajoitustoimenpiteitä on varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ollut paljon. Ohjeet ja suositukset ovat vaihdelleet taudin tartuntamäärien sekä alueellisen esiintyvyyden mukaan, ja rajoitustoimia on päästy välillä myös purkamaan. Tässä tutkimuksessa avataan Valtioneuvoston sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta annettuja ohjeita ja suosituksia siltä osin kuin ne ovat koskeneet varhaiskasvatusta ja ovat oleellisia tämän tutkimuksen kannalta. Lisäksi hyödynnetään Nurhosen, Chydeniuksen ja Lipposen (2021) tekemää Korona tuli kylään -tutkimushankkeen loppuraporttia, joka kertoo koronakriisin vaikutuksista varhaiskasvatukseen.

Poikkeustila ja sitä seurannut pandemia-aika on aiheuttanut erilaisia normaalista poikkeavia rajoitus- ja varotoimia sekä karanteeneja varhaiskasvatuksessa. Myös koko maata koskenut etätyösuositus on vaikuttanut vaihtelevasti lasten läsnäoloihin varhaiskasvatuksessa sekä yhteistyöhön vanhempien kanssa (Nurhonen et al., 2021). Ohjeistusten ja rajoitusten selventäminen on vaatinut niin varhaiskasvatuksen järjestäjiltä, perheiltä sekä työnantajilta tulkintaa. Aluehallintovirastot sovittivat yhteen tartuntatautilakia (1227/2016) sekä Terveyden ja hyvinvointilaitoksen antamia

suosituksia rakentaen paikallisia ohjeita eri sairaanhoitopiirien alueille tautitilanteesta riippuen (valtioneuvosto.fi).

Toimintaympäristönä lapsen koti ja päiväkotiki tai esiopetus ovat keskenään hyvin erilaisia ympäristöjä. Myös vuorovaikutussuhteet ovat näissä keskenään erilaisia lapsen ja aikuisen välillä. (Salminen, 2018) Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmien perusteisiin (OPH, 2018) sekä toimintatapoihin kuuluu tärkeänä osana yhteistyö ja kasvatuskumppanuus lapsen huoltajien kanssa. Toimintakulttuurin ytimenä pidetään toisiltaan oppivaa lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteisöä, missä osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään kaikessa toiminnassa. Myös vuorovaikutus, leikki, kulttuurinen moninaisuus, sekä hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa nostetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kantaviksi arvoiksi. (OPH, 2018) Koronapandemia on haastanut päiväkotien ja esiopetusten perinteisiä toimintatapoja yhteisöllisyyteen sekä yhteistyöhön liittyen ja rajoittanut esimerkiksi kulttuuriin tai liikuntaan liittyviä vierailuja varhaiskasvatuksen ulkopuolelle.

Koronapandemian rajoitustoimien vaikutettua ihmisten välisiin kontakteihin, on vanhempien tai muiden huoltajien osallistumista lapsen vieni- ja hakutilanteisiin jouduttu rajoittamaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Terveysten ja hyvinvoinnin laitos antoivat lokakuussa 2021 suosituksen koskien fyysisten kontaktien välttämistä: *Päiväkodeissa ja kouluissa tulee noudattaa tartuntatautilain säännöksiä etäisyyden ylläpitämisestä (58 c§). Alueellinen tai paikallinen viranomaisen päättää, mitä ja miten suosituksen fyysisten kontaktien välttämistä koskevia toimia sovelletaan alueellisesta ja paikallisesta epidemiatilanteesta riippuen.* (valtioneuvosto.fi) Paikallisesti annetut suositukset sekä ohjeet ovat vaihdelleet, mutta osassa kuntia huoltajilla ei ole ollut pääsyä sisälle varhaiskasvatuksen tiloihin tai pääsy on mahdollistettu maskin kanssa. Tällöin vieni- ja hakutilanteet ovat voineet tapahtua aiemmasta poiketen vain oven suussa tai ulkona.

Korona tuli kylään -tutkimushankkeessa kerrotaan koronapandemian vaikuttaneen pedagogisessa toiminnassa ulkotoiminnan painottumiseen sekä ryhmien välisen yhteistyön vähenemiseen (Nurhonen et al., 2021). Tämän lisäksi yhteisöllisiä tapahtumia, kuten joulu- tai kevätkuuhlia ei sisätiloissa ole voitu pandemian aikana järjestää, sillä ihmisten välisiä lähikontakteja on pitänyt

välttää. Koronapandemian näyttäytyminen varhaiskasvatuksessa on vaikuttanut erilaisiin toimintatapoihin monin tavoin ja on sitä kautta näyttäytynyt lasten arjessa myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

2.3 Vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä

Vuorovaikutuksen käsitettä lähestytään sosiokulttuurisen teorian (Lev Vygotsky) viitekehyksestä, josta Hännikäinen ja Rasku-Puttonen (2006) summaavat yksilön kehityksen olevan yhteydessä sosiaalisiin ja kulttuurisiin toimintoihin. Lähtökohtana pidetään ihmisen toiminnan tapahtuvan kulttuurisissa konteksteissa, jolloin esimerkiksi kieli ja symbolit välittyvät ja saavat merkityksen. Tämän lisäksi tutkielmassa vaikuttaa väljästi sosiaalisen konstruktionismin näkökulma, jossa ajatellaan maailman rakentuneen sosiaalisesti ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Näin ollen kaikki varhaiskasvatuksessa tapahtuva vuorovaikutus lasten ja aikuisten välillä vaikuttaa sen sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen, joka lapsellekin muodostuu. (Holkeri-Rinkinen, 2009)

Yleisesti vuorovaikutukseksi kutsutaan eri sisältöisiä ja eri sävyisiä kohtaamisia yksilöiden välillä. Vuorovaikutuksen luonne on riippuvaista molemmista osapuolista ja se on aina kaksisuuntaista. (Salminen, 2018) Oppiva lapsi on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, jolloin hänen aktiivisen toimijuutensa lisäksi sosiaalinen konteksti sekä yhteistoiminnallinen tekeminen ja oppiminen korostuvat (Kronqvist, 2017). Lapsi rakentaa omaa maailmankuvaansa vuorovaikutuksessa kaiken ympäriltään havainnoimansa kanssa. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus rakentuu yhteisestä toiminnasta sekä keskusteluista ja se tulee nähdä varhaiskasvatuksen ytimenä (Nummenmaa, 2011). Lapsen maailmankuva rakentuu kaikessa vuorovaikutuksessa siitä, mitä hän näkee, kuulee, tuntee ja ylipäätään aistii ympärillään. Millä tahansa tapahtumalla tai keskustelulla voi yksilölle syntyä muistijälkiä, jotka vaikuttavat hänen moraalikäsitteeseensä sekä oletukseensa ympäröivistä tavoista ja toiminnasta.

Vuorovaikutus mahdollistaa myös osallisuuden tunnetta. Osallisuuden kokemiseen vaikuttavat yhteinen kieli ja keinot kommunikoida, lapsen tiedonsaanti omasta ympäristöstään sekä materiaaliset resurssit, kuten

päiväkodin tilat, materiaalit ja välineet. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus mahdollistaa lapsen tulla kuulluksi ja nähdyksi, jolloin hänen luottamuksensa itseensä kasvaa, hän kokee voivansa vaikuttaa sekä oppii yhteisön sääntöjä, lainalaisuuksia ja toimintamahdollisuuksia. (Turja, 2017) Osallisuutta kokiessaan lapsi on vuorovaikutussuhteessa sekä aktiivinen toimija ja vaikuttaja että vastaanottaja. Vuorovaikutus ja osallisuuden kokeminen vahvistavat lapsen omatoimisuutta sekä uusien asioiden oppimista.

Holkeri-Rinkinen (2009) tuo väitöskirjassaan esiin erilaisia vuorovaikutustilanteita, joissa aloitteen tekevä osapuoli on aikuinen tai lapsi. Hänen tutkimuksensa mukaan vuorovaikutusasetelman hallitseva osapuoli oli useimmiten aikuinen, oli aloitetta tekemässä kumpi vaan. Tämä ei kuitenkaan ollut vain huono asia, sillä aikuisen rohkaiseva suhtautuminen ja lapsen asiasta kiinnostunut reaktio saattoi sekä pidentää keskusteluita että lisätä lapsen kuulluksi tuleamista. Tärkeää kuitenkin oli se, ettei lasta nähdä tiedoiltaan ja taidoiltaan keskeneräisenä vaan arvostetaan hänen mukanaan tuomaansa panosta vuorovaikutussuhteeseen ja keskusteluihin.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet peräänkuuluttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä rakentamaan luottamuksellisen suhteen lapseen ottaen huomioon hänen mukanaan tuoman elämäkokemuksensa, jonka merkittävänä tekijänä ovat lapsen ja huoltajan väliset vuorovaikutussuhteet. Lapsen oppimiskäsityksen katsotaan pohjautuvan siihen, että lapsi toimii vuorovaikutuksessa muiden lasten, aikuisten, eri yhteisöjen sekä lähiympäristönsä kanssa. (OPH 2018; 2014) Lapsi voi viettää pitkiäkin aikoja päivästä tai viikosta varhaiskasvatuksessa, joten vuorovaikutus lapsen ja varhaiskasvattajan välillä on merkittävä osa lapsen arkea – hänen oppimistaan, kasvuaan ja kehitystään.

2.3.1 Verbaalinen viestintä vuorovaikutuksessa

Erilaisilla keskusteluilla on keskeinen asema vuorovaikutussuhteissa, sillä niin aikuisten kuin lastenkin arki on tiedostamatta keskustelujen täyttämää. Lapset kehittyvät ja kasvavat näiden keskustelujen ja vuorovaikutuksen ympäröimänä. (Karila & Nummenmaa, 2011) Edellä mainittu todentaa, miten puhe ja keskustelut ovat tärkeä osa lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta

varhaiskasvatuksessa, ja kuinka lapset ovat niin tiedostetun kuin tiedostamattomankin viestinnän ja vuorovaikutuksen ympäröiminä. Ympäröivät keskustelut vaikuttavat myös silloin, vaikka lapsi ei olisi aktiivinen osallistuja puhuttuun keskusteluun tai ei vielä ikänsä tai kehityksensä puolesta osallistu siihen samoin tavoin kuin aikuinen.

Verbaalisella viestinnällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa keskustelua ja puhetta, sekä niiden kielellistä sanomaa, ääntä, puheen ominaisuuksia, kuten sen tempoa ja rytmiä, sekä äänen voimakkuutta, korkeutta, äänensävyä sekä intonaatioita eli puheen korkeuden vaihteluita (Kääntä & Haddington, 2011). Karkeasti ajateltuna verbaalinen viestintä on sitä, jonka kuulemme ja voi olla olemassa näkemättä sitä. Useat asiat varhaiskasvatuksessa tapahtuvat verbaalisena viestintänä tai sen avulla, joten siksi on oleellista ymmärtää sen merkitys osana vuorovaikutusta.

2.3.2 Nonverbaalinen viestintä vuorovaikutuksessa

Vuorovaikutukseen kuuluu verbaalisen viestinnän lisäksi olennaisena osana myös nonverbaalinen viestintä, jolla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan katseita, eleitä, ilmeitä, liikkeitä sekä kehollista toimintaa ja asentoja (Kääntä & Haddington, 2011). Vuorovaikutteista kommunikointia voi toisin sanoen tapahtua yksilöiden välillä myös ilman ääntä, sanoja tai puhetta. Useimmin kuitenkin nonverbaalinen viestintä vahvistaa sekä täydentää verbaalista sanomaa ja toimii sen tukena. Esimerkkinä voitaisiin mainita suunnan osoittaminen ohjeen sanoittamisen lisäksi tai käsien kurkottaminen eteen halaamisen tai sylin merkiksi. Myös suun motoriikan ja liikkeiden näkeminen vahvistaa kuultua verbaalista viestiä ja on oleellinen osa esimerkiksi kirjainten, äänneiden ja puheen oppimista.

Nonverbaalinen viestintä ja kehollinen vuorovaikutus ovat näköhavaintoon perustuvia ja näin ollen visuaalisesti tulkittavia (Kääntä, 2006). Voitaisiinkin todeta, että parhaan mahdollisen vuorovaikutteisuuden saavuttamiseksi, molempien osapuolien tulisi sekä kuulla että nähdä toisensa esteettä. Vuorovaikutus kahden yksilön välillä rakentuu sekä verbaalisen että nonverbaalisen viestinnän tukiessa toisiaan sekä vaihdellen luontevasti.

Toimivaan vuorovaikutukseen sisältyy myös aiemmin mainittu tunne kuulluksi tulemisesta, joka suuressa päiväkotiryhmässä voi ajoittain olla haastavaa. Holkeri-Rinkinen (2009) kirjoittaa, että kyse ei ole siitä, etteikö aikuisilla olisi halua nähdä tai kuulla lasta vaan joskus väen paljous ei mahdollista sitä. Tällöin korostuvat vuorovaikutuksen muut osa-alueet kuin sanallinen viestintä: pienet huomionosoitukset hymynä, lämpimänä katseena tai hellänä kosketuksena ovat enemmän kuin tervetulleita. Joissakin tilanteissa nonverbaalinen viestintä voi merkata enemmän kuin tuhat sanottua sanaa.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi varhaiskasvatuksen opettajien omia näkemyksiä ja ajatuksia varhaiskasvatuksen arjesta koronaviruspandemian aikana. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus toimii ytimenä varhaiskasvatuksessa toimimiselle. Tutkimustehtävänä on selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia koronaviruspandemian aiheuttamien rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa. Toiseksi halutaan saada selville, onko pandemian rajoitustoimilla ollut vaikutusta varhaiskasvatuksen toimintatapoihin ja arjen työskentelyyn lasten kanssa. Tutkimuskysymyksiksi muodostui:

1. Millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen opettajilla on koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa?
2. Millä tavoin varhaiskasvatuksen toimintatavat ovat varhaiskasvatuksen opettajien mielestä muuttuneet koronaviruspandemian rajoitustoimien aikana?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä kappaleessa kerrotaan ensimmäiseksi tutkimusmenetelmän valinnasta ja tutkimusstrategiasta. Sitten siirytään tutkimuksen toteutukseen ja aineistonkeruuprosessiin, josta päästään lopuksi aineiston analyysin tekemiseen ja kuvaamiseen. Aineiston analyysissä esitellään myös taulukot, joita hyödynnettiin analyysin teon pelkistämisen- ja ryhmittelyvaiheissa.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella. Laadullisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan elämää ja sen moninaisuutta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi et al., 2007). Laadullinen tutkimustapa oli metodologisesti luonteva valinta yksilön kokemusmaailman ymmärtämiseksi sekä sen kautta koronapandemian rajoitustoimien vaikutusten käsittämiseksi ja todentamiseksi. Tutkimustapa antaa käsityksiä ja selityksiä tietyille ilmiölle aikaan ja paikkaan rajoittuen (Hirsjärvi et al., 2007).

Laadullinen tutkimus sisältää intentionaalisuutta eli tarkoituksellisuutta pyrkien ymmärtämään ilmiötä, mikä sopii tämän tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimuskysymysten tarkastelutapaan. Ymmärtäminen ihmistä tutkivien tieteiden metodina on eräänlaista samastumista tutkittaviin liittyvään ja heitä ympäröivään henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin sekä motiiveihin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Avaamalla varhaiskasvatuksen opettajien omia kokemuksia ja näkemyksiä pyrkimys on ymmärtää, miten eri tavoin koronaviruspandemian rajoitustoimet ovat voineet vaikuttaa vuorovaikutukseen, sen osa-alueisiin sekä sen avulla tapahtuvaan oppimiseen. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset pandemian rajoitustoimien vaikutuksista varhaiskasvatuksen toimintatapoihin ja arkeen antavat arvokasta ensikäden

tietoa, millaisia muutoksia päiväkotien ja esiopetuksen arjessa on mahdollisesti jouduttu tekemään.

Tämän tutkimuksen tutkimusstrategia ei ole aivan yksiselitteinen, sillä se sisältää piirteitä sekä survey-tutkimuksesta että tapaustutkimuksesta. Tutkimuksessa käytetty kyselylomake on perinteisesti survey-tutkimuksessa ja usein myös määrällisessä tutkimuksessa käytetty aineistonkeruutapa, sillä tietoa ja kokemuksia kerätään varsin standardoidussa muodossa. On mahdollista ajatella, että tämän tutkimuksen tapauksessa kerättiin tietystä ihmisjoukosta eli varhaiskasvatuksen opettajista poimittu otos kolmesta eri kaupungista ja useasta eri varhaiskasvatuksen yksiköstä. (Hirsjärvi et al., 2007) Näin ollen tästä tutkimuksesta löytyy aineistonkeruumenetelmän perusteella survey-tutkimuksen piirteitä.

Tapaustutkimus on perinteisesti yksittäiseen tapaukseen, tilanteeseen tai joukkoon liittyvä tutkimus, jossa tapausta tai prosessia tutkitaan ympäristönsä kontekstissa (Hirsjärvi et al., 2007; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tämän tutkimuksen kuvaamista tapaustutkimukseksi tukee valittu yksittäinen ryhmä, kuten varhaiskasvatuksen opettajat sekä koronaviruspandemian ainutkertaisuus yhtäkkisenä ilmiönä. Tapauksen ainutkertaisuutta tukee se, ettei toista vastaavaa poikkeusolojen julistamista edellyttänyttä tapahtumaa ole yhteiskunnassamme kohdattu itsenäisen Suomen sotien (v.1939–1945) jälkeen ennen koronaviruspandemiaa. (valtioneuvosto.fi) Tapaustutkimuksen aineistonkeruumenetelmät ovat hyvin monenlaisia, joten tapaustutkimusta ei voida rajata vain aineistonkeruumenetelmän perusteella (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tapaustutkimus ei siis rajoita menetelmävalintoja, vaikka usein niissä näkee hyödynnettävän esimerkiksi haastatteluita ja havainnointia. Tässä tutkimuksessa vastaajille mahdollistettiin oman vapaan tekstin tuottaminen kyselyn avoimissa kysymyksissä, joita oli yhteensä viisi kappaletta. Tutkimuksen voidaan edellä olevan perusteella ajatella olevan tapaustutkimus.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat kokemuksia etsiviä, mitkä sekä kuvailevat että kartoittavat vasta hyvin vähän tutkittua ilmiötä ja sen vaikutuksia. Tutkimuksen tarkoituksena sekä kuvaileva että kartoittava piirre sopivat survey- ja tapaustutkimuksen luonteisiin ja mahdollistavat niiden yhdistämisen tutkimuksen tarkoituksen saavuttamiseksi. (Hirsjärvi et al., 2007)

Näistä syistä tutkimusta on hankala rajata vain yhdenlaista tutkimusstrategiaa noudattavaksi.

4.2 Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu

Tutkimuksen lähtökohtana oli tehdä näkyväksi varhaiskasvatuksen opettajien omia kokemuksia ja näkemyksiä koronaviruspandemian rajoitustoimista ja rajoitusten vaikutuksista. Tästä syystä luontevin tapa hankkia aineisto oli kysyä varhaiskasvatuksen opettajilta itseltään heidän omia kokemuksiaan. Tutkimuksesta rajattiin jo suunnitteluvaiheessa pois varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat sekä avustajat ja päiväkotien johtajat, jotta saatiin selkeä yhtä ammattiryhmää koskeva otanta. Aineisto olisi todennäköisesti kasvanut myös kandidaatintutkielmaan turhan suureksi, mikäli sitä olisi kerätty kaikilta ammattiryhmiltä, jotka lukeutuvat aiemmin mainituiksi varhaiskasvattajiksi päiväkotien ja esiopetusten alaisuudessa.

Tutkimusaineisto kerättiin syksyn 2021 aikana. Tutkimusluvut haettiin ja saatiin lokakuun alkuun mennessä kolmesta kaupungista: Tampereelta, Seinäjoelta sekä Porista. Koronaviruspandemian rajoitustoimet ja suositukset ovat olleet alueellisesti erilaisia tauti- ja rokotetilanteesta riippuen sekä sairaanhoitopiirien kuormittavuutta huomioiden. Kaikki kolme kaupunkia kuuluvat eri maakuntiin sekä sairaanhoitopiireihin: Tampere Pirkanmaahan, Seinäjoki Etelä-Pohjanmaahan ja Pori Satakuntaan. (valtioneuvosto.fi). Tutkimuksella ei tavoiteltu yleistettävyyttä, mutta haluttiin saada mahdollisimman monipuolisesti kokemuksia rajoitustoimista sekä luonnollisesti riittävä otanta tutkimuksen tekemiseksi.

Kyselylomakkeella toteutettava tutkimus on melko helppo sekä edullinen tapa tehdä tutkimusta ja selvittää ihmisen ajatuksia sekä kokemuksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimuksessa pidettiin tärkeänä sitä, että informanttien osallistuminen tutkimukseen tapahtuisi matalalla kynnyksellä kuormittamatta itse kasvatustyötä päiväkodeissa ja esiopetuksessa. Tutkimuksen aineisto kerättiin lokakuun aikana edellä mainituista kaupungeista sähköisellä Forms - kyselylomakkeella (liite 1), jonka jakaminen tapahtui sähköpostilinkin avulla. Tutkimuskutsut sekä kyselyn linkki lähetettiin yhden yhteyshenkilön kautta koko kaupungin päiväkotien ja esiopetuksien varhaiskasvatuksen opettajille. Näin

vastaajien anonymiteetti ja vastaamisen vapaaehtoisuus toteutuivat hyvin eikä tunnistetietoja ollut missään vaiheessa tarpeen kerätä.

Sähköpostikyselyssä vastaamattomuus olisi saattanut määrällisessä tutkimuksessa muodostua haasteeksi, mutta laadullisen tutkimuksen kannalta se ei ole ongelma, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella yleistettävyyttä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tämän tutkimuksen aineistonkeruun tarkoituksena ei ollut etsiä tilastollisia säännönmukaisuuksia tai keskimääräisiä yhteyksiä, kuten määrällisessä tutkimuksessa (Hirsjärvi et al., 2007). Sähköpostin kyselylomake kuitenkin tavoitti useita kymmeniä päiväkoteja sekä esiopetuksia ja näin ollen myös suuren määrän varhaiskasvatuksen opettajia. Vastauksia kyselyyn tuli kaiken kaikkiaan yhteensä 28 kappaletta.

Kyselylomakkeen kysymykset on laadittu palvelemaan tutkimusongelmaa ja -kysymyksiä. Tutkimuksen siinä vaiheessa, kun kyselylomake lähti vastaajille, oli vain yksi tutkimuskysymys, joka koski vuorovaikutusta. Analyysin teon alkuvaiheessa aineiston määrä ja laatu kuitenkin mahdollistivat sekä inspiroivat myös toisen tutkimuskysymyksen muodostumiseen. Toinen kysymys koski varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia rajoitustoimien vaikutuksista toimintatapoihin liittyviin muutoksiin varhaiskasvatuksessa.

Taustatietoina kyselyn alussa kysyttiin työkokemusta vuosina alalla sekä sitä, minkä ikäisten lasten kanssa vastaaja työskentelee tällä hetkellä. Näiden lisäksi oli yksi esimerkkirajoitustoimia sisältävä kysymys käytetyistä koronaviruspandemian rajoitustoimista vastaajan päiväkodissa tai esiopetuksessa. Varsinaisia kokemuksia ja käsityksiä käsitteleviä avoimia kysymyksiä oli viisi kappaletta. Kyselylomaketta voidaan pitää puolistrukturoituna kyselynä ennalta määrättyjen kysymysten, mutta toisaalta avoimien vastausmahdollisuuksien puitteissa (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Kyselylomakkeen avoimista kysymyksistä kaksi selvitti varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä ja kokemuksia liittyen vuorovaikutukseen lasten kanssa ja mahdollisiin haasteisiin, joita vuorovaikutukseen on voinut rajoitustoimista aiheutua. Tällaisia kysymyksiä olivat: *Kuvaile, miten vuorovaikutus lasten kanssa on muuttunut. Millä tavoin esimerkiksi kasvomaskin käyttö tai turvavälisuositus ovat vaikuttaneet vuorovaikutukseen lasten kanssa?* ja *Koetko kasvomaskin käytön vaikuttaneen lasten kielenkehitykseen tai vuorovaikutustaitoihin? Millä tavoin?*

Varhaiskasvatuksen toimintatapoihin ja niiden muuttumiseen liittyviä kysymyksiä oli niin ikään kaksi: *Millä tavoin olet joutunut muuttamaan toimintatapojasi lasten kanssa?* sekä *Oletko joutunut lisäämään apuvälineiden, kuten kuvakorttien, käyttöä vuorovaikutuksen parantamiseksi?* Näiden lisäksi viidentenä avoimena kysymyksenä oli: *Olisiko jotakin, mitä haluaisit tuoda esille rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa?* Se toimi täydentävänä kysymyksenä ensisijaisesti ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, mutta sopi kumpaankin teemaan. Vaikka kaikki vastaajat eivät tähän kysymykseen vastanneetkaan, kysymys mahdollisti vastaajille tärkeäksi kokemiensa asioiden esiin tuomisen.

Sähköinen Forms -lomake mahdollisti seurata reaaliajassa vastausten määrää ja esimerkiksi sitä, oliko pidennetylle vastausajalle tarvetta. Kysely oli auki 20 päivää, jotka osuivat syyslomaviikkojen kanssa osittain päällekkäin. Vastausaikaa ei kuitenkaan ollut tarve pidentää, sillä 28 vastausta katsottiin riittäväksi tähän tutkimukseen.

4.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa toteutettiin aineiston analyysi hyödyntäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöisessä analyysissä tarkoituksena on luoda teoreettinen kokonaisuus tutkimuksen aineistosta. Analyysin teon yhteydessä syntyvät analyysiyksiköt eivät ole ennalta tiedossa tai valittuja, eivätkä aikaisemmat tiedot ja havainnot vaikuta analyysin tekemiseen tai sen lopputulokseen. Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä voidaan hyödyntää hyvin monissa erilaisissa kirjalliseen muotoon saatetuissa aineistoissa ja dokumenteissa. Sisällönanalyysi sopii osin strukturoimattomankin aineiston analyysiin ja menetelmällä pyritään saamaan ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018)

Aineiston analysointi lähti liikkeelle marraskuun alkupuolella aineiston järjestelemisellä sekä koodaamisella (Hirsjärvi et al., 2007). Forms -kyselyn omat ominaisuudet mahdollistivat tietojen siirtämisen Excel-taulukoksi, josta niitä lähdettiin lukemaan ja käymään läpi. Excel-taulukossa jokainen vastaaja sai koodin V1, V2, V3, ja niin edelleen vastaajaan V28 saakka. Vastauksista karsittiin ja poissuljettiin mahdolliset tyhjät vastauskohdat sekä vastaukset, jotka

eivät vastanneet kysymykseen tai olivat selkeästi aiheen vieressä. Tällaisia saattoivat esimerkiksi olla vastaukset, jotka eivät käsitelleet lainkaan vuorovaikutuksen teemaa tai varhaiskasvatuksen toimintatapoja. Yhdenkään vastaajan vastauksia ei kuitenkaan kokonaisuudessaan tarvinnut poissulkea. Kyselyn kaikkia vastauksia käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena kunkin vastaajan kohdalta, sillä osa vastaajista oli kirjoittanut vastauksia toisessa kysymyskohdassa esiintyvään teemaan. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut varsinaiseen analyysin tekoon.

Tämän jälkeen vastauksia alettiin koodata niin, että vastauksista alleviivattiin ydinajatuksia sekä kysymysten kannalta oleellisia vastauksia. Koodit toimivat ikään kuin osoitteina aineistossa, jolloin vastauksia ja ajatuksia on helpompi poimia laajoistakin tekstipätkistä. Koodaamiseen ei ole vain yhtä ainoaa mallia vaan sitä voi tehdä väreihin, merkeihin, alle- tai päälle viivaamalla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006) Tässä tutkimuksessa koodattiin vastaajat numeroin sekä vastauksien ydinsisältöjä alleviivauksin. Tutkimuksen tässä vaiheessa varmistui lopulta myös ajatus toisen tutkimuskysymyksen lisäämisestä tutkimukseen.

Vastauksia käytiin uudelleen läpi ja siirrettiin Word-tiedostoon tehtyyn taulukkoon pelkistämistä varten. Siirtämisen jälkeen vastauksille tehtiin jo voimakasta redusointia eli vastausten pelkistämistä. Näin saatiin edelleen poissuljettua tämän tutkimuksen kannalta epäolennaista tietoa kerätystä aineistosta. Redusointivaiheessa aineistosta etsittiin tutkimuskysymysten kannalta oleellisia ilmauksia tiivistäen niiden ydinsisällön taulukkoon oikealle. Tässä vaiheessa myös ryhmittely sekä alakategorioiden alustava suunnittelu alkoi. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimuksen analyysiyksiköt muodostuvat aineistosta palvellen tutkimuksen tehtävänasettelua (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Alla näkyvissä Word-taulukoissa on esimerkein havainnollistettu tutkimuksen analyysiprosessin etenemistä. Taulukossa 1 näkyy tutkimuksen analysoinnin pelkistämisprosessia taulukossa, jonka pohjalta tehtiin ryhmittelyä. Taulukossa 2 näkyy esimerkkinä, kuinka analyysiprosessi jatkui pelkistämisestä ryhmittelyyn ja alakategorioihin.

Taulukko 1. Esimerkki pelkistämiprozessista

V7	Lapset eivät ole voineet nähdä aikuisen koko kasvoja ja ilmeitä. On pitänyt yrittää korostaa silmillä ja otsalla tunnetiloja sekä äänen sävyillä. Syliin olen kyllä lapsia ottanut entiseen malliin, koska sylittämyys pienten ryhmässä on mahdoton ajatus.	Äänensävyn merkitys Ilmeiden merkitys tunneilmaisussa Turvavälin mahdottomuus
V8	Kasvomaskin käyttöä on ollut pakko miettiä ryhmän kannalta. Ryhmässämme on useita tuen tarpeen lapsia, joille on tärkeää nähdä aikuisen ilmeet ja eleet. Esimerkiksi tunnetaitoja harjoitellessa kasvomaskin käyttö on täysi mahdottomuus.	Maskin käytön mahdottomuus Tuen lasten tarpeet
V9	vuorovaikutus hankalampaa. Maski estää ilmeiden näkymisen. Lukeminen ja puhuminen raskaampaa maskin kanssa.	Ilmeiden merkitys vuorovaikutuksessa Äänen jaksaminen
V11	Puhuminen on haastavampaa ja käy itselle hankalaksi; kurkku kipeytyy, kutittaa, ahdistaa (huimaa) ja tulee päänsärkyä. Kirjan lukeminen ja laulaminen haastavaa. Lapset eivät näe ilmeitäni eivätkä pysty lukemaan kasvoiltani.	Äänen jaksaminen Ilmeiden merkitys vuorovaikutuksessa Ymmärryksen haasteet
V12	Lapset ovat ottaneet kasvomaskien käytön vastaan hyvin neutraalisti eivätkä ole välittäneet siitä ollenkaan. Esim. kielellisiä haasteita omaavien lasten kanssa kommunikointi on ollut välillä haastavaa maskin kanssa, koska omat ilmeet ja sanojen muodostaminen selkeästi eivät näy lapselle.	Lasten sopeutuminen Tuen lasten tarpeet Suun liikkeet Ymmärryksen haasteet
V13	Olen käyttänyt visiiriä, koska maskia en pysty käyttämään. Visiirin käyttö ja turvaväliuositukset eivät ole vaikuttaneet mitenkään omaan työhöni, koska lasten kanssa työskennellessä ei voi välttyä lähikontakteilta ym.	Visiirin käyttö Turvavälin mahdottomuus
V14	Kuvien käyttöä on lisätty	Kuvien käytön lisääminen
V15	Kasvomaskin käyttö on vaikeuttanut lasten kanssa kommunikointia, kun lapset eivät välttämättä näe heti kuka puhuu. Lisäksi aiheuttanut uudemmille lapsille ahdistusta, sillä eivät aluksi ole tunnistanee maskin kanssa työntekijöitä.	Kuulemisen merkitys Tunnistamisen haasteet Uusi vuorovaikutussuhde lapseen
V16	Ehkä se on vähentynyt ja ainakin laimentunut, kun voi nähdä vain silmät.	Vuorovaikutuksen laimentuminen Ilmeiden merkitys

Tutkimuksen analysointivaihe jatkui vastausten pelkistämisen jälkeen vastausten ryhmittelyllä eli klusteroimisella sekä laskemalla tiettyjen vastausten esiintyvyyttä. Vastauksista haettiin yhteneväisyyksiä sekä yhdistäviä teemoja. Näin ollen ryhmittelystä oli mahdollista muodostaa alakategorioita sekä pohtia lopullisia kokoavia pääkäsitteitä. Klusteroimista seuraavaa vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi, jossa olennaisesta tiedosta muodostettiin teoreettisempia ilmauksia ja johtopäätöksiä. Vastausten esiintyvyyden tarkastelu toi tutkimukseen myös määrällisen tutkimustyyppin elementtejä. Aineisto kvantifiointi tai koodien määrällinen tarkastelu ei ollut analyysin tavoitteena, mutta vastausten esiintyvyyden tarkastelulla oli kategorioiden muodostumiseen tukea antava vaikutus. Tällä haluttiin lisätä luotettavuutta analyysiin tekoon sekä ymmärrystä vastauksista esille nousevista teemoista. Laadullisen aineiston käyttäminen ei poissulje määrällisyyttä, vaan määrä ja laatu voivat molemmat olla läsnä sekä kvalitatiivisessa että kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006)

Taulukko 2. Esimerkki ryhmittelystä ja alakategorioiden muodostumisesta

Redusoitu ilmaisu	Klusterointi eli ryhmittely	Alakategoria
Äänen jaksaminen 5		Verbaali vuorovaikutus
Puheen artikulointi 3		
Puheäänen voimistaminen 1		
Laulamisen vähentyminen 2		
Äänensävyyn merkitys 2	Äänen käyttäminen ja artikulointi 13	
Suun liikkeiden puute 12	Suun motoriikan merkitys 12	
Ymmärryksen haasteet 3		
Kuulemisen merkitys 4	Kuullun ymmärtäminen 7	

Alakategorioista muodostettiin pääkategoriat, joita tässä tutkimuksessa kutsutaan teemoiksi. Osa alakategorioista oli nimetty jo sellaisenaan toimivaksi teemaksi. Kumpaankin tutkimuskysymykseen löytyi neljä keskeistä teemaa, jotka avaavat varhaiskasvatuksenopettajien kokemuksia ja käsityksiä koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoihin. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen teemoiksi analyysistä muodostuivat fyysinen kontakti, verbaalinen viestintä, nonverbaalinen viestintä ja lapsen kielen kehitys. Toiseen tutkimuskysymykseen teemoiksi muodostuivat hygienia, lasten omatoimisuus, pedagoginen toiminta sekä yhteisöllisyys.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Tulokset muodostuivat analyysin teosta etsien vastauksia tutkimuskysymyksiin varhaiskasvatuksen opettajien käsityksistä ja kokemuksista. Avoimien kysymysten analyysistä muodostuivat kumpaankin tutkimuskysymykseen pääkategoriat eli teemat, joita tarkastellaan tässä kappaleessa. Tutkimuskysymykset olivat: *Millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen opettajilla on koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa?* ja *Millä tavoin varhaiskasvatuksen toimintatavat ovat varhaiskasvatuksen opettajien mielestä muuttuneet koronaviruspandemian rajoitustoimien aikana?*

Molempiin tutkimuskysymyksiin löytyi neljä keskeistä teemaa, jotka kuvaavat varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa sekä toimintatapojen muutoksiin. Teemojen avulla avataan opettajien käsityksiä siitä, millaisia muutoksia rajoitustoimet ovat tuoneet, mikäli ovat. Teemoja käsitellään tutkimuskysymyksittäin tässä luvussa.

Tutkimus toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella, johon tuli 28 vastausta. Yksi kysymyksistä kartoitti käytettyjä rajoitustoimia vastaajan päiväkotitai esiopetusyksikössä. Kaikki 28 vastaajaa vastasivat, että pandemian rajoitustoimena oli käytetty kasvomaskia sisätiloissa. Tämän lisäksi suurin osa vastaajista sanoi turvavälisuosituksen olleen käytössä sekä ryhmien välisen yhteistyön tai kiellon ryhmien yhdistämiseen olleen käytössä vastaajan yksikössä. Myös vanhempien pääsyn rajoittaminen sisätiloihin oli useampia kertoja mainittu vastauskohdassa muu -vaihtoehto.

5.1 Rajoitustoimien vaikutukset vuorovaikutukseen

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksia lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen. Tutkimuskysymys oli: *Millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen opettajilla on koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa?* Analyysin avulla löytyi neljä keskeistä teemaa, joita avataan seuraavaksi. Nämä teemat ovat fyysinen kontakti, verbaalinen viestintä, nonverbaalinen viestintä ja lapsen kielen kehitys.

5.1.1 Fyysinen kontakti

Tutkimuksen kyselyssä vastauksissa nousi useasti esiin lapsen ja aikuisen välinen fyysinen kontakti ja läheisyys. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat, että fyysinen kontakti lapseen ja läheisyys hänen kanssaan ovat osa varhaiskasvatusta sekä esiopetusta, eikä työn tekeminen ole mahdollista ilman kontaktia. Turvavälisuosituksen kerrottiin osassa vastauksista vaikuttaneen läheisyyteen ja fyysiseen kontaktiin lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajat kommentoivat olleensa ainakin aiempaa tietoisempia kontakteista, mutta huomanneensa, ettei niitä ollut mahdollista välttää.

V1: -- Vieläkin lapsia, joilla on nuha, suljetaan pois sylistä ja läheltä. Lapsi ei tätä ymmärrä. -- Aivan pienten ja erityislasten kohdalla on ollut havaittavissa jopa selkeää syrjintää.

V2: -- Muutoin olen kokenut esim. turvavälit lasten kohdalla järjettömiksi, sillä varhaiskasvatuksessa kuuluu olla lähellä lapsia ja syli/halaaminen on tärkeä osa lapsen hyvää päivää ja läsnä olevaa varhaiskasvatusta.

V10: -- ehkä varonut halailuja ja kehottanut lapsia toimimaan siten, että eivät ole liian lähellä toisia lapsia eikä aikuisia.

Osa varhaiskasvatuksen opettajista koki läheisyyden vähentyneen etenkin pandemian alkuvaiheessa, jolloin tietoa aiheesta oli vähän. Yksittäisistä vastauksista kävi ilmi, että lasten halaamista oli tietoisesti varottu ja nuhaisia lapsia suljettu pois sylistä. Kuitenkin yleisimmin vastauksissa korostettiin, kuinka turvavälien pitäminen lasten kanssa koettiin mahdottomaksi, jopa järjettömäksi. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat, että lähikontaktit lasten kanssa ovat osa varhaiskasvatusta eikä niiltä oikeastaan ole mahdollista välttyä. Turvavälien

pitäminen lasten kanssa koettiin mahdottomaksi ja sen katsottiin koskevan vain lasten vanhempia sekä muita aikuisia. Lapsen sylissä pitäminen, etenkin pienten ryhmässä katsottiin tärkeäksi ja oleelliseksi osaksi varhaiskasvatusta ja lapsen turvallista päivää.

V13: Olen toiminut aivan samalla lailla, kun ennen koronaa. Varhaiskasvatuksessa lähikontakteilta ei vain voi välttyä.

V24: Turvavälisuositus on mielestäni keinotekoinen toimiessa lasten kanssa. Ryhmässäni on lapsia, joilla on tuen tarvetta, eikä lapsia ohjatessa voi mitenkään ylläpitää turvaväliä. --

5.1.2 Verbaalinen viestintä

Varhaiskasvatuksen opettajat toivat vastauksissaan esille erilaisia teemoja liittyen verbaaliseen viestintään. Suuri osa vastaajista oli kokenut oman äänenkäyttönsä muuttuneen pandemian rajoitustoimena käytetyn kasvomaskin takia. Kasvattajan äänen jaksamisen sanottiin häiriintyneen, mikä oli usein vaikuttanut esimerkiksi laulamisen vähentymiseen tai kirjan lukemiseen. Näin ollen pedagogisen toiminnan voidaan sanoa jossain määrin muuttuneen rajoitustoimien vaikutuksista. Yksittäisissä vastauksissa kävi ilmi, että puhuminen kasvomaskia käytettäessä aiheutti kurkun ja äänihuulien kipeytymistä sekä huimaamista. Läpinäkyvää kasvovisiiriä käytettäessä oli huomattu oman äänen kaikumista visiirin alla, joka hankaloitti puhumista.

V6: Maskin kanssa laulaminen raskaampaa.. Ehkä lauluhetket jääneet lyhyemmiksi tai vähemmälle nyt.

V11: Puhuminen on haastavampaa ja käy itselle hankalaksi; kurkku kipeytyy, kutittaa, ahdistaa (huimaa) ja tulee päänsärkyä

V25: Puhuessani lapsille ääni kaikuu visiirin alla. Puhuminen on selvästi hankalampaa. Erityisen hankalaa se on, mikäli täytyy esim. ruokasalissa ohjeistaa isoa määrää lapsia. --

Puheen artikulointiin, äänensävyyn ja äänen voimakkuuteen varhaiskasvatuksen opettajat olivat kiinnittäneet erityistä huomiota. Äänensävyllä haluttiin korostaa tunnetiloja, jotka muuten saattoivat jäädä kasvomaskin taakse piiloon ilmeiden ja katseiden muodossa. Vastauksissa kommentoitiin myös silmiin katsomisen merkitystä ja sen lisääntymistä keskusteltaessa lasten kanssa. Lisääntyneitä silmin katsomista pidettiin

pelkästään hyvänä asiana ja se koettiin tärkeäksi osaksi vuorovaikutusta sekä puhuttua keskustelua. Vastauksissa kerrottiin, että lasten on ollut välillä hankala tunnistaa, kuka aikuisista puhuu ja välillä aikuisen puhetta oli ollut hankalampi tulkita kasvomaskin takaa.

V3: Vuorovaikutuksessa silmiin katsomisen tärkeys on korostunut, en pidä sitä lainkaan huonona asiana, tästä myös lasten kanssa puhuttu -- Selkeän artikuloinnin merkitys kasvanut, myös hyvä asia

V24: Lasten on mielestäni vaikeampi tulkita aikuista, kun eivät näe aikuisen ilmeitä. Puhe on myös epäselvempää maskin takaa --

5.1.3 Nonverbaalinen viestintä

Kyselyn vastauksissa viitattiin verbaalisen viestinnän lisäksi näköhavaintoon perustuvaan viestintään ja vuorovaikutukseen eli nonverbaaliseen viestintään. Varhaiskasvatuksen opettajat kirjoittivat vastauksissaan lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelusta sekä sosio-emotionaalisten taitojen kehittymisestä, kun viittasivat joko sellaisenaan keholliseen toimintaan, ilmeisiin ja eleisiin tai niihin verbaalisen viestinnän tukena. Aikuisen mallia vuorovaikutustaidoista sekä aikuisten ilmeiden näkymistä pidettiin tärkeänä osana vuorovaikutusta ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua. Kasvomaskin todettiin useissa vastauksissa haittaavan ilmeiden ja eleiden näkymistä lapsille. Hymyilyn koettiin jäävän kasvomaskin taakse piiloon ja aikuisen ilmeiden tulkitsemista pidettiin vaikeana. Parissa vastauksessa huomautettiin, että osalle tuen tarpeen lapsista olisi todella tärkeä nähdä aikuisen ilmeet kommunikoinnin tukena.

V2: Isoilla ei ehkä niinkään kielen kehitykseen, mutta vuorovaikutus- ja etenkin tunnetaitoihin, jotka olisivat todella tärkeitä oppia. Maskin takia lasten on vaikeaa tulkita aikuisen ilmeitä --

V6: Tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisen kannalta hankaloittaa, kun lapsi ei näe aikuisen ilmeitä. -- ei myöskään näe yhtä hyvin aikuisen hymyä ja lämmin "katse" ei ehkä aina välity. -- Välillä olin ilman maskia, jotta sai lapselle välitettyä empatiaa, lohdutusta ja turvallisuuden tunnetta.

V9: -- Lapsi ei näe ilmeitä, joka voi vaikuttaa tunneilmaisun, vuorovaikutustaitojen, empatiakyvyn kehittymiseen.

Yhdessä vastauksessa kerrottiin, kuinka kasvomaskin sijasta kasvovisiiriä käyttävät varhaiskasvattajat herättävät lapsissa enemmän mielenkiintoa, sillä

heidän kasvonsa näkyvät kokonaisuudessaan. Lisäksi vastauksessa kommentoitiin, että lapset kaipaavat aikuisten kasvojen näkemistä ja joillakin pienemmillä lapsilla oli havaittu ilmeettömyyttä. Kyselyn vastauksissa nostettiin esille myös näkökulma huuilta lukemiseen, joka ei kasvomaskin takia pääse toteutumaan. Huuilta lukemista pidettiin osana nonverbaalista viestintää ja se koettiin tärkeäksi tueksi puheen ja kuullun ymmärtämiseen. Yhdessä vastauksessa tuotiin ilmi haasteet kuulovammaisen sekä suomen kieltä toisena kielenään puhuvien lasten kannalta. Eräässä vastauksessa kerrottiin, että lasten on ollut hankala tunnistaa aikuista, jolla on kasvomaski, kun heidän välisensä vuorovaikutussuhde on ollut uusi. Visiirin käyttämistä pidettiin parempana vaihtoehtona uudessa vuorovaikutussuhteessa syksyllä esiopetuksen alkaessa, kun lapsia oli jännittänyt ja aikuiset olivat olleet lapsille uusia ja tuntemattomia.

V5: -- visiirin käyttäjänä koen, että lapset katsovat enemmän minun ilmeitäni. -- Osa lapsista on jopa hieman hätkähtänyt sitä, että aikuisella näkyykin kasvot. Lapset ovat osaltaan hyväksyneet maskit, mutta pienimmät yrittävät repiä niitä kasvoista pois. He selkeästi kaipaavat aikuisten kasvojen näkemistä. – Pienimmät, vasta aloittaneet lapset ovat osa kovin ilmeettömiä. – visiirin käyttäjät herättävät enemmän lasten mielenkiintoa.

V25: -- Visiiri on kuitenkin ollut paljon parempi käytössä kun maski. Lapset näkevät kasvojeni ilmeet. Tämä on ollut erityisen tärkeää kun eskari syksyllä alkoi ja lapset olivat vieraita ja heitä jännitti.

5.1.4 Lapsen kielen kehitys

Lapsen kielen kehittyminen liittyy vahvasti edellä oleviin verbaaliseen ja nonverbaaliseen viestintään. Kielen ja puheen kehitys tuotiin esille useissa vastauksissa ja siksi se nousi analyysistä omaksi teemakseen. Kyselylomakkeen yksi avoin kysymys myös käsitteli kokemuksia pandemian rajoitustoimien vaikutuksista lasten kielenkehitykseen.

Varhaiskasvatuksen opettajat toivat esille kasvomaskin käytöstä johtuvia haittoja ja häiriöitä, joiden olivat kokeneet vaikuttaneen lasten kielen kehitykseen. Aikuisen suun motoriikan näkyminen, sanojen sekä äänteiden muodostaminen ja puheen mallintaminen käsitettiin tärkeänä elementtinä kielen kehitykselle ja puheen harjoittelulle niin pienempien ryhmässä kuin esiopetuksessakin. Äänneharjoitusten, riimiparien ja kielijumppien toteuttamista

pidettiin haastavina ja vaikeina toteuttaa kasvomaskin kanssa. Yksittäisissä kommentteissa toisaalta myös huomioitiin lasten nopea sopeutumiskyky ja kerrottiin, että lapset oppivat nopeasti panostamaan enemmän kuunteluun.

V12: -- kielellisiä haasteita omaavien lasten kanssa kommunikointi on ollut välillä haastavaa maskin kanssa, koska omat ilmeet ja sanojen muodostaminen selkeästi eivät näy lapselle.

V27: Kasvojen ilmeiden tulkinta on vaikeutunut, siten myös esim. äänneharjoitukset, suun motoriikka ja erilaiset kielijumput ovat haastavia toteuttaa.

V28: Oikean äännekuuleminen on vaikeaa maskin takaa. Riimiparien harjoittelu on ollut haastavaa. -- Lapset nopeasti oppineet panostamaan enemmän kuunteluun.

Osa varhaiskasvatuksen opettajista kertoi rehellisesti myös laistaneensa koronapandemian rajoitustoimena käytetyn kasvomaskin käyttämisestä perusteenaan kasvojen näkymisen merkitys lapsen vuorovaikutustaidoille ja kielenkehitykseen. Vastauksissa kävi ilmi myös, että kasvomaskin käyttö oli vaihdettu läpinäkyvään visiiriin. Tätä perusteltiin nimenomaan lasten eikä kasvattajien tarpeilla sekä pedagogisista syistä. Esimerkkinä yhdessä vastauksessa käytettiin R-äänteen ja muiden äännehäiriöiden harjoittelua. Visiirien käyttöä kuvailtiin myös hankalaksi muutamissa vastauksissa ja sen kerrottiin helposti olevan tiellä, kun lapsi oli sylissä tai häntä puettiin. Muutamissa vastauksissa nostettiin esille myös, että tuen tarpeisten lasten kanssa puhetta sekä vuorovaikutustaitoja harjoiteltaessa kasvojen ja suun näkyminen oli erityisen tärkeää mallintamisen vuoksi.

V4: En ole käyttänyt maskia, koska lapset ovat pieniä ja koen kielenkehityksen kannalta tärkeänä sen, että lapsi näkee kasvoni, kun puhun hänelle.

V18: -- tietyillä hetkillä olen riisunut kasvomaskin pois. Tärkeää lasten kielenkehityksen ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa aikuisen mallintaminen ilmein, elein ja sanoin.

V24: -- Kasvomaskeja olen käyttänyt vain ihan alussa, ja sen jälkeen pääosin visiiriä -- Maskin käyttö vie mielestäni olennaisesti ison osan pois vuorovaikutuksesta, ja tämä korostuu erityisesti tuen tarpeisten lasten kanssa toimiessa. Visiiri on ollut välillä hankala osuessaan lapseen tai muuhun -- maskin takaa ei onnistu aikuisen mallitus ja huuleniikkeiden seuraaminen.

5.2 Rajoitustoimien vaikutukset toimintatapoihin

Toisessa tutkimuskysymyksessä keskityttiin varhaiskasvatuksen toimintatapoihin ja tutkimuskysymys oli: *Millä tavoin varhaiskasvatuksen toimintatavat ovat varhaiskasvatuksen opettajien mielestä muuttuneet koronaviruspandemian rajoitustoimien aikana?* Analyysin avulla toiseen tutkimuskysymykseen nousi esille myös neljä teemaa, joita avataan seuraavaksi.

5.2.1 Hygienia

Kyselyn vastauksissa nostettiin esiin hygienia, johon lasten kanssa on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. Käsienpesun harjoittelu ja siitä muistuttelu kuuluvat varhaiskasvatukseen, mutta nyt käsienpesua sanottiin tapahtuvan aiempaa enemmän. Lisäksi käsidesiä kerrottiin lasten kanssa käytettävän esimerkiksi ruokailuun mennessä. Niissä yksiköissä ja ryhmissä, joissa ruokaileminen tapahtui ryhmässä, todettiin, että lapset eivät saaneet olla mukana hakemassa ruokakärryjä keittiöstä. Tätä perusteltiin paremman hygienian säilymisellä, mutta huomattiin vaikuttavan lasten osallisuuteen ja omatoimisuustaitoihin. Lasten osallistuminen ja puuhailu auttamistehtävissä on yleistä päiväkotien sekä esiopetusten arjessa ja vastausten mukaan tätä oli hygieniasyistä jouduttu rajoittamaan. Hygieniasta huolehtimista pidettiin tärkeänä, varsinkin pandemian leviämisen rajoittamisena, mutta sen katsottiin joissakin yksiköissä vaikuttaneen toimintatapoihin ja rajoittaneen ryhmätiloista liikkumista yhteisiin tiloihin.

V12: Hygieniaan on kiinnitetty todella paljon enemmän huomiota esim. lapset eivät ole saaneet ottaa itse ruokaa tai apulaiset eivät ole saaneet auttaa pöydän kattamisessa.

V17: Pandemian aluksi lasten kanssa ei menty mihinkään omasta ryhmästä, esim. ruokakärryjen haku keittiöstä, isommat oli usein apuna siellä.

V22: Käsien pesukertoja lisätty ja käsidesiä käytetty. Yskimistekniikkaa harjoiteltu.

5.2.2 Lasten omatoimisuus

Toimintatapojen muutoksiin vastattaessa osa varhaiskasvatuksen opettajista koki, ettei mitään muutoksia ollut tarvinnut tehdä ja työ oli pysynyt samanlaisena koronaviruspandemian rajoituksista huolimatta. Suurimmasta osasta vastauksia nousi hygienian lisäksi esiin teema lasten omatoimisuudesta. Omatoimisuuden rajoittamista kuvattiin tapahtuvan jonkun verran ja näkyvimmäksi esimerkiksi nostettiin ruokailutilanteet. Ruokailusta oli useissa paikoissa muuttunut aikuisjohtoinen tapahtuma, jossa muun muassa ruuan annostelu ja leipien voiteleminen tapahtui aikuisen toimesta. Ennen koronaviruspandemian rajoitustoimia lapset saivat omatoimisesti hakea itse ruokaa ja osallistua heitä itseään koskevaan päätökseen esimerkiksi ruuan määrästä.

V7: Ruokaillessa lapset eivät ole saaneet ottaa itse ruokaa eikä voidella itse leipiä.

V9: -- ruokailussa lapset eivät saaneet ottaa itse ruokaa vaan kaikki annosteltiin aikuisen toimesta

V26: Omatoimisuuden rajoittaminen ruokalassa, lapsille tarjoileminen ja ojentaminen joka kohdassa.

Lasten omatoimisuuteen tuli myös pari erilaista vastausta, jossa kerrottiin, että lasten omatoimisuus oli kasvanut eteisessä tapahtuviin, kuten ulkovaatteiden pukemiseen ja riisumiseen liittyvissä toiminnoissa. Tämän perusteltiin johtuvan siitä, kun vanhemmat eivät enää saaneet tulla lasten kanssa sisälle eteistiloihin, jolloin lapsen oma vastuu siirtymätilanteessa kasvoi suuremmaksi. Lasten viemis- ja hakutilanteiden ohjeistukset ja rajoitukset ovat vaihdelleet niin yksikkökohtaisesti kuin koronaviruspandemian tautitilanteestakin riippuen. Omatoimisuuden katsottiin siis joissakin tilanteissa myös lisääntyneen koronaviruspandemian rajoitustoimien alettua.

V3: Lapsia kannustetaan = vaaditaan entistä enemmän omatoimisuuteen esim. pukemistilanteissa, koska vanhemmat eivät pääse eteiseen -- ruokailutilanteissa ruuat kannettiin lasten eteen (tässä lasten omatoimisuus evättiin täysin)

5.2.3 Pedagoginen toiminta

Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat vastauksissaan, että kaikkia ennen koronaviruspandemian rajoitustoimia edeltäneitä toimintoja ei ollut voitu toteuttaa rajoitustoimista johtuen. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että heidän ryhmänsä pedagogiseen toimintaan kuuluivat säännöllisesti retket yleisiin leikkipuistoihin, joihin koronaviruspandemian aikana ei toivottu mentävän. Vastauksissa kerrottiin myös kielloista käyttää kaikkia päiväkotitai esiopetusyksikön ryhmätiloja, vaan tilojen käyttöä oli rajoitettu koronaviruspandemian rajoitustoimena. Myös yhteistyö toisten ryhmien kanssa oli joissakin paikoissa rajoitettua. Yhdessä vastauksessa otettiin myös kantaa pedagogisena toimintana hyödynnettävään valvonta-ateriaan, jossa kasvattaja syö lounaan lasten kanssa. Näissä tilanteissa kasvomaskia ei tietenkään voinut käyttää ja turvavälit eivät toteutuneet, joten rajoitustoimia pidettiin keskenään ristiriitaisina. Sekä valvonta-ateriat että pienryhmätoiminnan hetket olivat vastauksessa toivottavaa arvottaa samanlaisiksi koronaviruspandemian rajoitustoimien suhteen.

V8: Toiminta yli ryhmärajojen muiden lasten ja ryhmien kanssa on ollut haastavaa, sillä ryhmien yhdistely on kielletty. -- Toivoisin, että varhaiskasvatuksessa kasvomaskin käyttö lopetettaisiin kokonaan. Syömme valvonta-aterioita lasten kanssa samoissa pöydissä, joten koen kasvomaskin turhaksi myös pienryhmätilanteissa tai muissa arjen tilanteissa.

V15: Kaikkiin ryhmätiloihin ei ole voitu mennä lasten kanssa, joten jouduttu olemaan enemmän isossa ryhmässä.

Kyselyn vastauksissa nostettiin jo äänenkäytön kohdalla esiin, että spontaania laulamista ja lukemista tapahtui kasvomaskin kanssa vähemmän kuin aiemmin. Varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa kerrottiin muun muassa laulamisen ja lauluhetkien kuuluvan heidän pedagogiseen toimintaansa, mutta kasvomaskin kanssa sen todettiin esimerkiksi hengästyttävän kasvattajaa. Myös liikunnallisissa toiminnoissa kasvomaskista koettiin haittaa eikä aikuisen mallintama toiminta välttämättä toteutunut ollenkaan. Ulkoilun kerrottiin lisääntyneen rajoitustoimien aikana. Näin ollen voidaan todeta, että koronaviruspandemian rajoitustoimet ovat vaikuttaneet pedagogisen toiminnan

toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Kaikkea suunniteltua toimintaa ei ole voitu tehdä ja toteuttaa lasten kanssa.

V16: Olen laulanut vähemmän, koska maskin takaa se on hankalampaa. -- Ulkoilu on vieläkin enemmän kuin ennen.

V19: Olen joutunut vähentämään spontaania laulamista esim. siirtymätilanteissa, koska maskin kanssa laulu saattaa hengästyttää. Samoin myös energisimmät liikuntajutut. Aikuisen olisi tärkeä olla esimerkki ja innostaa liikuntaan niin sisällä kuin ulkona.

5.2.4 Yhteisöllisyys

Vastausten yhdeksi teemaksi nousi yhteisöllisyys, sillä monissa varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa kerrottiin koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista ryhmien väliseen yhteistyöhön, yhteistyöhön varhaiskasvatuksen ulkopuolisiin tahoihin sekä juhlien ja tapahtumien viettoon. Suuremmilla lapsiryhmillä tapahtuvat laulu- tai elokuvahetket, joulun- ja kevätjuhlat sekä äitien- ja isänpäivänviettoon liittyvät tapahtumat olivat jääneet kokonaan pois jossakin vaiheessa. Lasten vanhempia tai muita vieraita ei voitu rajoitustoimien takia kutsua yhteisöllisiin tapahtumiin. Retkiä kirjastoihin ja museoihin tai vastaaviin kulttuurisiin varhaiskasvatuksen yhteistyötahoihin ei ollut mahdollista tehdä ollenkaan. Eri muotoisen yhteistyön ja yhteisöllisyyden katsottiin vähentyneen koronaviruspandemian rajoitustoimien takia varhaiskasvatuksessa.

V4: -- Yhteiset hetket naapuriryhmän kanssa on ollut mahdottomia mm. yhteiset lauluhetket, juhlat, elokuvahetket, leikit.

V6: Vierailut toisiin ryhmiin ja yhteistyö ryhmien välillä on vähentynyt ja välillä jäänyt kokonaan. –

Yhdessä vastauksessa otettiin kantaa ja kyseenalaistettiin rajoitustoimien ohjeistuksia. Varhaiskasvatuksen yleinen kieltä ryhmien yhdistämisestä oli varhaiskasvatuksen opettajilla tiedossa, mutta yksikkökohtaisesti kaikissa kaupungeissa ohjeita ei noudatettu vaan ryhmiä oli yhdistetty kiellosta huolimatta. Vastauksesta ei käynyt ilmi, miksi rajoitustoimia ei ollut noudatettu. Selkeästi koronaviruspandemian rajoitustoimet eivät ole olleet kaikkialla samanlaiset, ne eivät ole olleet kaikilla varhaiskasvatuksen järjestäjillä tiedossa tai niitä ei ole samanarvoisesti syystä tai toisesta noudatettu.

Koronaviruspandemian rajoitustoimien ohjeistukset koettiin välillä ristiriitaisina ja epäselvinä, eikä niiden tarkoitusta varhaiskasvatuksen opettajien mukaan aina ymmärretty. Esille tuotiin myös huoli lasten näkökulman unohtumisesta rajoitustoimia ohjeistettaessa ja toteutettaessa.

V10: Se on ehkä ollut mielenkiintoista, että yleisiä koronan rajoitustoimia esim. ryhmien yhdistämisestä ei ole noudatettu x kaupungin päivähoidossa eikä kouluissa.

6 POHDINTA

Tutkimuksen viimeisessä kappaleessa pohditaan ja kootaan yhteen tutkimuksen tuloksia. Lisäksi tarkastellaan ja arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisyyttä. Viimeisenä esitetään myös mahdollisia jatkotutkimusideoita ja ajatuksia varhaiskasvatusta sekä koronaviruspandemiaa ajatellen.

6.1 Tulosten pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella lapsen ja kasvattajan välistä vuorovaikutussuhdetta sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoja koronaviruspandemian rajoitustoimien aikana. Kokemuksia ja näkemyksiä kerättiin varhaiskasvatuksen opettajilta, jotka ovat työskennelleet varhaiskasvatuksen päiväkotijä ja esiopetusyksiköissä koronaviruspandemian rajoitustoimien aikana. Näkemyksiä ja esimerkkejä haluttiin kuulla nimenomaan ”työkentältä” lasten parista.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että varhaiskasvatuksen opettajat ovat hyvin tietoisia työtään ohjaavista Opetushallituksen valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2018) ja esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteista (2014), sillä he usein perustelivat omaa työskentelyään asiakirjojen mukaisesti. Tutkimuksen tuloksissa koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutuksista yhdeksi teemaksi nousi fyysinen kontakti aikuisen ja lapsen välillä. Varhaiskasvatuksen opettajista lähes kaikki kertoivat vastauksissaan, että turvavälien pitäminen ei ole realistinen rajoitustoimi varhaiskasvatuksessa. Lapsen oikeudeksi katsottiin aikuisen syli, turva ja läheisyys. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH 2018) toteaa, että henkilöstön tulee luoda luottamuksellinen suhde lapseen ja lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyvää vuorovaikutussuhdetta. Lapsen oikeudeksi katsotaan myös oikeus huolenpitoon

ja hyvään opetukseen. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tarpeellisempaa fyysinen kontakti ja läheisyys ovat huolenpidon ja opetuksen kannalta. Varhaiskasvattajat tietävät, että lapsi tarvitsee heidän läheisyyttään korvaamaan vanhemman läheisyyttä silloin, kun vanhempi ei ole paikalla. Parhaiten tässä auttaa sensitiivinen aikuinen, joka läsnäolollaan auttaa lasta säätelemään tunnekokemuksiaan. (Ahonen & Roos, 2021)

Lämpimiä, myönteisiä ja turvallisia ihmissuhteita pidetään lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle sekä varhaiskasvatusympäristöön sopeutumiselle tarvittavana edellytyksenä. Ne myös kannattelevat lapsen vuorovaikutustaitoja parhaimmillaan koko hänen elämänsä ajan. (Leskisenoja, 2019) Keskusteltaessa lasten kanssa on edellytyksenä aikuisen kyky eläytyä lapsen maailmaan sekä hänen tietoinen läsnäolonsa, millä luodaan vuorovaikutussuhteen perusteita, joista lapsen yksilöllinen kunnioittaminen ja arvostaminen välittyvät (Nummenmaa, 2011). Lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutussuhdetta sekä keskusteluita pidettiin tärkeinä lapsen turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta.

Vastausten toisena teemana esiin nousi verbaalinen viestintä, johon varhaiskasvatuksen opettajat kokivat esimerkiksi kasvomaskin käytön vaikuttaneen. Teoreettisessa ajattelussaan jo psykologi Lev Vygotski on esittänyt verbaalisen viestinnän ja kielen merkityksen olevan kehitykselle ja oppimiselle sekä sosiaaliselle vuorovaikutukselle keskeinen tekijä ja väline. Oppiminen on kulttuurisesti muotoutuneiden ajattelutapojen välittymistä ja vuorovaikutuksen kautta lapset sosiaalistuvat ympäristöönsä. (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016) On ymmärrettävää, että varhaiskasvatuksen opettajat tiedostavat verbaalisen viestinnän ja kielen merkityksen olevan merkityksellinen osa vuorovaikutusta lasten kanssa. Onnistuneet keskustelut lasten kanssa pohjautuvat samoihin lähtökohtiin kuin ammatillisetkin keskustelut. Keskusteluissa välitetään, vaihdetaan sekä luodaan tietoa kielen avulla ja tietoisuus kielestä sekä sen merkityksestä on keskeinen vuorovaikutuksen kannalta. (Nummenmaa, 2011)

Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat vastauksissaan kasvomaskin käytön vaikutuksista myös nonverbaaliseen viestintään. Aikuisen mallia vuorovaikutustaidoista sekä tunnetaitojen kehittymisestä pidettiin tärkeänä osana varhaiskasvatusta ja kasvomaskin käytön katsottiin oleellisesti

vaikuttavan näiden taitojen mallintamiseen ja harjoitteluun. Kasvomaskin kerrottiin peittävän alleen kasvattajan ilmeitä, eleitä sekä hymyilyä, ja lasten tulkintaa kasvattajan ilmeille pidettiin hankaloituneena. Arjen hetket ja vuorovaikutustilanteet ovat nopeatempoisia ja reagoivia tapahtuu silmänräpäyksessä. Pienet ja nopeat tilanteet sekä valinnat voivat olla merkityksellisiä lapsen ja kasvattajan välisessä vuorovaikutuksessa ja kasvatustoiminnassa. (Salminen 2018; Holkeri-Rinkinen 2009) Kasvomaskin peittäessä osan vuorovaikutuksesta, voivat lapsen tulkinnat kasvattajan tarkoituksesta ja ohjauksesta hankaloitua tai vääristyä. Erilaiset kasvojen ilmeet ja kasvojen alue ovat yksi vuorovaikutuksen sekä kommunikaation ratkaisevimpiä resursseja (Kääntä & Haddington, 2011).

Lapsen kielen kehitys nousi vastauksissa omaksi teemakseen, mutta kietoutuu vahvasti niin verbaaliseen kuin nonverbaaliseenkin viestintään. Kielen oppimista ja monilukutaidon harjoittelua pidetään tärkeänä myös valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa (OPH 2018; 2014). Varhaiskasvatuksen opettajat kommentoivat vastauksissaan, että loruttelu, äänne- ja riimipariharjoitukset sekä suujumpat, joita kielen harjoittelussa hyödynnetään, olivat olleet vaikeampia toteuttaa rajoitustoimena käytetyn kasvomaskin takia. Jotkut opettajat nostivat esiin, että pienet, puhumaan opettelevat lapset sekä suomea toisena kielenä harjoittelevat lapset, eivät ole päässeet lukemaan huulilta ja nähneet näin suun motoriikan mallinnusta kieltä opitellessaan.

Kuten aiemmin jo mainittua, kieli on itsessään opittavaa, mutta myös oppimisen väline ja sen avulla sosiaalistutaan ympäristöön (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Kieltä tarvitaan myös yksilön identiteetin muodostumiseen. Mainittava yhtymäkohta on sekä kielen että identiteetin yhteisessä ytimessä, sillä molemmat tarttuvat osaksi moniulotteista sosiaalista toimintaa sekä sitovat ihmisen vuorovaikutukseen, osallisuuteen ja erilaisissa suhteissa toimimiseen. (Mäkinen, 2017) Kielen harjoittelun merkitystä, oli se sitten puhuttua tai esimerkiksi käsin tapahtuvaa, tulee ymmärtää myös sen moniulotteisuuden tähden, jotta jokainen lapsi voi kehittää identiteettiään ja kehittyä yksilönä omaksi itsekseen. Lapsen kielen kehitys on tärkeää siis vuorovaikutuksen ja kommunikaation takia, mutta myös yksilöllisen kasvun ja oman itsen muodostumisessa.

Kyselyn vastausten perusteella koronaviruspandemian rajoitustoimet vaikuttivat lapsen ja kasvattajan välisen vuorovaikutussuhteen lisäksi myös varhaiskasvatuksen toimintatapoihin ja suunnitellun pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Toimintatavat liittyen yleiseen hygieniasta huolehtimiseen olivat lisääntyneet koronaviruspandemian alettua. Käsienpesua lasten kanssa oli harjoiteltu entistä enemmän ja toisaalta taas ruokailemiseen liittyviä tapoja oli rajattu. Lasten itseohjautuvuus ja omatoimisuus joutuivat nopeasti muutokseen rajoitustoimien myötä.

Valtasuhde, joka väistämättä vallitsee kasvatettavan ja hänen kasvunsa ohjaajan – tässä tapauksessa varhaiskasvattajan – välillä, saattoi saada uusia piirteitä, jotka toisaalta sallivat ja toisaalta taas rajasivat heidän toimiaan. Tämän päivän varhaiskasvatuksessa lapsen asema aktiivisena toimijana on vahvistunut, kun valtasuhdetta on kriittisesti tarkasteltu. Aiempaa vähemmän on keskitytty lapsen osaamattomuuteen ja keskeneräisyyteen suhteessa yhteiskunnan odotuksiin. (Turja, 2017) Vaikuttivatko koronaviruspandemian rajoitustoimet ja ohjeistukset kuitenkin lapsen omatoimisuuteen ja sen odotuksiin? Lapsen ruokailuun liittyviä omia päätöksiä ja tapoja rajoitettiin hygieniasyistä, mutta eteistiloissa tapahtuviin siirtymiin sekä pukemis- ja riisumistilanteisiin ja huoltajien ”heipatuksiin” annettiinkin yhtäkkiä valtavasti toiminnallista vastuuta. Tarpeettomia ihmisten välisiä kontakteja haluttiin välttää ja vähentää, mutta huomioitiinko lapsen etua ja osallisuutta riittävästi rajoitustoimien aikana. Muuttuiko kasvattajan ja kasvatettavan välisen valtasuhteen painopiste rajoitustoimien seurauksena?

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet peräänkuuluttaa pedagogiikan olevan läsnä kaikissa arjen tilanteissa, ja siksi varhaiskasvatus onkin kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, joka on pedagogisesti painottunut (OPH, 2018; Eerola-Pennanen, Vuorisalo & Raittila, 2018; Ahonen & Roos, 2018). Lapsilla on oikeus saada mahdollisimman monipuolisesti kokemuksia varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden erilaisista oppimisen alueista: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja kasvattajien vuorovaikutuksessa. Pedagoginen toiminta on sekä lasten että kasvattajien ideoimaa ja henkilöstön johdolla suunniteltua, yhdessä tehtyä toimintaa. Leikki on työskentelyn

keskiössä ja yhteisöllisyyden katsotaan vahvistuvan leikin kautta luoden myönteistä tunneilmastoa. (OPH, 2018)

Kyselyn vastauksissa tuotiin esiin esimerkkitalanteita, joissa suunniteltu pedagoginen toiminta ei ollut toteutunut tai se oli muuttunut hankalaksi toteuttaa koronaviruspandemian rajoitustoimista johtuen. Myös arjessa spontaanisti syntyvät tilanteet lapsen pyytäessä lukemaan kirjaa tai laulaminen siirtymätilanteessa oli koettu haastavaksi tai mahdottomaksi kasvomaskin käytön seurauksena. Liikunnan mallintaminen lapsille sekä liikunnallisen elämäntavan edistäminen mainittiin tärkeänä asiana, mutta sen toteuttaminen kasvomaskin kanssa hengästytti liikaa ja saattoi näin muuttaa suunniteltua pedagogista toimintaa. Voidaankin kysyä, ovatko rajoitustoimet haastaneet varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogista toimintaa niin, etteivät kaikki oppimisen osa-alueet sekä lasten spontaanit ideat ole päässeet toteutumaan toivotulla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Varhaiskasvatuksessa lasta ohjataan ja kannustetaan toimimaan vertaistensa kanssa kehittäen ymmärrystä hänen lähiyhteisönsä monimuotoisuudesta, kulttuurista ja tavoista toimia. Yhteisöllisyyttä lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten sekä yhteiskunnallisten ja historiallisten aiheiden näkökulmista, jolloin vahvistuvat lasten vuorovaikutus- ja tunnetaidot sekä kulttuurinen ajattelu ja oppiminen. (OPH, 2018; 2014) Tutkimuksen tulosten valossa kulttuurisista tapahtumista ja yhteisöllisyyden ylläpitämisestä jouduttiin rajoitustoimien takia tinkimään monissa paikoissa. Rajoitustoimet hankaloittivat varhaiskasvatuksen vierailuja niin päiväkodeissa ja esiopetuksissa kuin niiden ulkopuolellakin. Vuoden eri juhlia ja juhlapyyhiä ei ollut mahdollista viettää samalla tavoin kuin ennen rajoitustoimia, mikäli juhlatilaisuuksia ei voitu pitää ulkona turvavälien puitteissa. Joidenkin lasten sukupolvikokemus esimerkiksi esiopetuksesta kouluun siirtymiseen kevätjuhlan muodossa on jäänyt kokonaan toteutumatta. Yhteisöllisyyteen liittyy vahvasti yhteisöön kuulumisen tunne, joka rakentuu erilaisessa yhteisessä toiminnassa. Yhteisöllisyyttä ei tule pitää vain jonkin ryhmän tai päiväkotiyksikön automaationa vaan se rakentuu ja sitä edistetään yhteisellä toiminnalla sekä kokemuksilla. Mitä enemmän jaettua historiaa ja yhteistä aikaa yhteisö keskenään viettää, sitä enemmän se vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnesidettä. (Koivula & Eerola-Pennanen, 2018)

Tutkimuksen vastausten ja tulosten perusteella johtopäätöksinä voidaan ajatella, että koronaviruspandemian rajoitustoimet ovat vaikuttaneet lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen sekä lisäksi joidenkin päiväkotien ja esiopetusten toimintatapoihin. Rajoitustoimet ovat nimensä mukaisesti rajoittaneet toimintaa, jota ennen poikkeusolojen julistamista pidettiin normaalina sekä varhaiskasvatuksen tavallisena arkena. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos sekä opetus- ja kulttuuriministeriö ovat 1.3.2022 antaneet varhaiskasvatuksen järjestäjille viimeisimmän suosituksen tartuntatautilain (Laki tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta 1221/2021) velvoitteiden täyttämiseksi, jotta koronaviruspandemiaa voidaan edelleen ehkäistä leviämistä. Suosituksessa edellytetään, että päiväkodissa ja koulussa toimivilla tulee olla oikeus käsien puhdistamiseen ja toiminta tulee järjestää niin väljästi kuin se toiminnan erityispiirteet huomioiden on mahdollista. Yleinen kasvomaskisuositus on poistunut, mutta tilojen puhdistamista tehostetaan edelleen. (Thl.fi) Rajoitustoimilla ja suosituksilla on haluttu ja edelleen halutaan edistää terveysturvallisuutta koronaviruspandemian leviäminen huomioiden.

Varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset tehtävät, kuten sosiaalipoliittinen, tasa-arvoon edistävä, lapsipoliittinen, perhepoliittinen, työvoimapolitiittinen sekä koulutuspolitiittinen tehtävä, nousivat esille Nurhosen, Chydeniuksen ja Lipposen Korona tuli kylään -tutkimushankkeen raportissa (2021) tehden huomion, että varhaiskasvatuksen rooli ja tehtävät muuttuvat yhteiskunnallisen tilanteen huomioiden. Yhteiskunnallinen tilanne on ollut poikkeava ja rajoitustoimet ovat osuneet varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisiin tehtäviin erilaisella painolla. Raportissa kerrottiin, että sosiaalipoliittinen, tasa-arvoon edistävä ja perhepoliittinen tehtävä ovat poikkeusaikana nousseet vahvimmin esiin (Nurhonen et al., 2021). Rajoitustoimet ovat olleet koko yhteiskuntaa koskettavia ja luonnollisesti hyvin aikuisjohtoisia. Lasten omaa näkökulmaa rajoitustoimiin ei ole tiettävästi vielä tutkittu, mikä herättääkin tämän tutkimuksen johtopäätöksinä pohdintaa siitä, onko lasten näkökulmaa koronaviruspandemian ehkäisemisessä huomioitu riittävästi tai lainkaan.

V24: Lasten näkökulma on mielestäni kokonaan sivuutettu rajoitustoimien yhteydessä.

Tämän tutkimuksen tekeminen ja sen tulokset ovat valottaneet varhaiskasvatuksen arkea ja toimintatapoja varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta sekä kokemuksia poikkeuksellisesta koronaviruspandemian ajasta. Tutkimus vahvistaa käsityksiä siitä, että varhaiskasvatus perustetaan lapsen ja kasvattajan väliselle vuorovaikutukselle sekä yhteiselle toiminnalle, jotta kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuus toteutuu. Varhaiskasvatuksessa tavoiteltava pedagoginen toiminta huomioi lasten näkökulmat ja edun kaikissa hetkissä, ja tämän tutkimuksen tulosten mukaan voidaan sanoa, että koronaviruspandemian rajoitustoimet ovat vähintäänkin haastaneet pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoja.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta tehdään uuden tiedon saavuttamiseksi, jotta asioita voidaan paremmin ymmärtää, ennustaa ja hallita. Tutkimuksen alasta tai aiheesta riippumatta tutkijan on syytä noudattaa eettisiä periaatteita ja kunnioittaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkimuseettinen lautakunta on määritellyt hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluvan muun muassa sen, että tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä arvioinnissa. (Tenk, 2012; Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Kaikessa tutkimuksessa tutkimuksen tärkeimpänä lähtökohtana tulee pitää ihmisarvon kunnioittamista (Hirsjärvi et al., 2007).

Tutkimuksen eettiset kysymykset kietoutuvat tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin ja ne tulee huomioida jo aluksi aiheen valinnassa sekä tutkimusongelman määrittelyssä (Hirsjärvi et al., 2007; Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimusaiheen valinta lähti puhtaasti omasta kiinnostuksestani sekä aiheen ajankohtaisuudesta. Koronapandemian vaikutuksista tai vastaavan yhteiskunnallisen kriisin hoitamisesta on tutkittua tietoa vasta vähänlaisesti (Nurhonen et al., 2021). Tutkimussuunnitelman tekeminen kirkasti aiheen valintaa sekä tutkimuksen tarpeellisuutta ja toisaalta myös tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä tutkijan vastuuta.

Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeella. Sähköpostitse jaettavaan kyselyyn liittyivät näkökulmat kyselyn luotettavuudesta sekä

vastaajien vapaaehtoisuudesta ja anonymiteetista. Tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä odotetaan perehtyneisyyttä ja suostumusta tutkimukseen, jolloin heille on annettu tiedosta muodostunut käsitys tutkimuksen kulusta sekä osallistumisen vapaaehtoisuudesta (Hirsjärvi et al., 2007). Tutkimuksen toteuttamisen kannalta tämä asetti paljon painoarvoa ja vastuuta tutkimuskutsulle, jonka mukana kyselylomakkeen linkki lähti informanteille.

Tutkimuskutsussa kerrottiin tutkimuksen aiheesta, tutkimuksen aikataulusta ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä siitä, ettei tutkimuksen missään vaiheessa ollut tarpeen kerätä henkilö- tai tunnistetietoja ja näin vastaajien anonymiteetti säilyy koko ajan. Eettistä pohdintaa silmällä pitäen anonymiteetin säilyttäminen oli ensisijaista. Kyselylomakkeessa oli kuitenkin yksi tunnistetiedoksi laskettava kysymys, joka koski varhaiskasvatuksen alalla työskennellyä aikaa vuosina. Tästä syystä sekä hyvän harjoituksen vuoksi tehtiin yliopiston opinnäytetutkimuksen tietosuojailmoitus, joka löytyi sähköisenä myös kyselylomakkeen lopusta. Tutkija ei missään vaiheessa saanut mitään muita tietoja tutkimukseen vastanneista. Sekä tutkimuskutsut että kyselylomakkeen linkki lähtivät vastaajille yhden yhdyshenkilön kautta kustakin kaupungista. Kyselyn vastaukset säilyivät koko tutkimuksen ajan sähköisessä muodossa kahdella salasanalla suojatussa kansiossa.

Luotettavuutta punnittaessa täytyy nostaa esiin yhden yhdyshenkilön vastuu. Tutkimuskutsun sekä kyselylinkin lähdettyä sähköisesti yhdyshenkilöille, siirtyi myös vastuu yhdyshenkilölle kyselyn edelleen lähettämisestä. Oli siis oletettava, että yhdyshenkilö toimi aiemmin sovitun mukaisesti ja kysely saavutti kaikki kaupungin varhaiskasvatuksen opettajat sähköpostitse. Kaikki kolme yhdyshenkilöä kiittasivat pyynnöstä, että kysely oli lähtenyt varhaiskasvatuksen opettajille, jotta tutkimuksen etenemistä oli siltäkin osin helpompi ja luotettavampi seurata. Se, kuinka vastausmäärät kaupunkien suhteen jakautuivat ei ollut tässä tutkimuksessa tarpeen tietää.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava oletukset vastaajista. On oletettava, että vastaajat ovat luku- ja kirjoitustaitoisia sekä ymmärtävät heille kyselylomakkeen alussa esitetyt tiedot tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta. On lisäksi oletettava, että kysely lähti nimenomaisesti varhaiskasvatuksen opettajille ja että kyselyyn vastasi vain pätevät

varhaiskasvatuksen opettaja eikä esimerkiksi sijaisuutta tekevä varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Kyselyn vastaustilannetta ei voitu valvoa.

Kun tutkimuskohteena on vuorovaikutus tai käyttäytyminen, soveliaana aineistonkeruumenetelmänä toimii havainnointi perinteisen kysymiseen perustuvan aineiston lisäksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä tutkimuksessa haluttiin kuitenkin nostaa ensisijaiseksi varhaiskasvatuksen opettajien omat kokemukset sekä ajatukset pandemian ajasta ja vaikutuksista heidän itsensä sanoittamina. Tästä syystä kysyminen oli luonteva vaihtoehto. Lisäksi, vaikka yleistettävyyttä ei laadullisessa tutkimuksessa tavoitellakaan, oli mielekkäämpää tavoittaa useampia vastaajia useammasta kaupungista, sillä rajoitustoimet ja tautitilannekin ovat olleet alueellisesti erilaisia. Resursseja havainnointiin tai useaan haastatteluun eri paikkakunnilta ei ollut, ja ne olisivat vaatineet niin tutkijalta kuin informanteilta sekä heidän työpaikoiltaan huomattavasti enemmän joustoa ajallisesti muutenkin haastavana pandemia-aikana. Kyselylomake tuntui luonteelta vaihtoehdolta tutkimusongelman, vastaajien tavoittamisen sekä tutkimuksen resurssit huomioiden.

6.3 Jatkotutkimusten pohdinta

Kuten edellä todettua, tällä tutkimuksella ei tavoiteltu yleistettävyyttä vaan haluttiin luoda mahdollisuus varhaiskasvatuksen opettajien oman ”äänen” kuulumiselle varhaiskasvatuksen työkentältä päiväkodeista ja esiopetuksesta. Koronaviruspandemia on vaikuttanut laajasti yhteiskuntaamme, mutta tutkimustietoa vaikutuksista varhaiskasvatukseen on vasta vähänlaisesti (Nurhonen et al., 2021).

Tällaista kokemuksia ja käsityksiä keräävää tutkimusta voitaisiin tehdä laajemminkin, jolloin vastauksien määrä ja sitä myötä yleistettävyys kasvaisi. Tällöin tutkimuksen resurssien pitäisi olla suuremmat. Sähköistä kyselyä voitaisiin tehdä koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle niin, että myös varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat, ryhmä- ja henkilökohtaiset avustajat sekä päiväkotien johtajat vastaisivat kyselyyn. Vastaajien ammattikuntien laajentamisen lisäksi tutkimusta voisi laajentaa maantieteellisesti eri kaupunkeihin koskemaan koko Suomen aluetta paremmin. Mielenkiintoista olisi selvittää myös, kuinka koronapandemian rajoitustoimet

ovat vaikuttaneet muualla maailmassa varhaiskasvatukseen, lasten hoitoon ja koulutukseen. Mitä suuremmasta vastaajajoukosta olisi kysymys, tutkimusta voitaisiin toteuttaa määrällisenä tutkimuksena erilaisen tilastoinnin tekemiseksi.

Yhtenä tärkeänä jatkotutkimusaiheena ja ajatuksena varhaiskasvatuksessa olisi saada kasvatettavien eli lasten ääni paremmin kuuluviin. Kuinka lapset ovat kokeneet koronaviruspandemian ja sen rajoitustoimien vaikutukset? Onko lasten oma näkökulma sivuutettu tässä yhteiskunnallisessa kriisissä kokonaan? Erilaista havainnointi- tai haastattelututkimusta olisi mahdollista tehdä päiväkodeissa ja esiopetuksessa tutkimuksen resursseista riippuen. Näin lasten kokemukset ja näkökulma tulisivat todellisuudessa esiin. Lasten kokemusten lisäksi tärkeää olisi kuulla myös vanhempien ja huoltajien näkemyksiä ja mielipiteitä koronaviruspandemian ajasta ja sen rajoitustoimista varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja koulupolulla. Rajoitustoimet ovat vaikuttaneet kasvattajien ja huoltajien väliseen kasvatusyhteistyöhön ainakin lasten viemis- ja hakutilanteiden sekä palaverien osalta.

Koronaviruspandemian jatkosta tai sen kehittymisestä ei todellisuudessa kukaan tiedä. Jatkotutkimusten kannalta myös seurantatutkimukset voisivat olla mahdollisia. Onko koronaviruspandemian aika tehnyt jostakin ikäpolvesta väliinputoajia esimerkiksi kielellisen kehityksen tai vuorovaikutustaitojen suhteen? Miten varhaiskasvatuksen opettajat kokevat rajoitustoimien mahdollisen päättymisen ja mitä heidän mielestään silloin pitää ottaa huomioon varhaiskasvatuksen toimintatapojen kannalta? Laadullisella tutkimustavalla olisi mahdollista kerätä niin lasten kuin aikuisten kokemuksia ja näkemyksiä tästä poikkeuksellisesta ajasta, jonka koronaviruspandemia on aiheuttanut.

LÄHTEET

- Ahonen, L. & Roos, P. (2021) Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. PS-kustannus.
- Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. (2018) Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 21-35). Vastapaino.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014) Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014.
[esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.pdf \(oph.fi\)](#)
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). Tutki ja kirjoita. Tammi.
- Holkeri-Rinkinen, L. (2009). Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. (Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto).
- Hännikäinen, M & Rasku-Puttonen, H. (2006). Johdanto: Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellisinä yhteisöinä. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (Toim.) *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 11-16). Vastapaino.
- Karila, K. & Nummenmaa, A R. (2011). Keskustelut osana varhaiskasvatustyötä. Teoksessa A R. Nummenmaa & K. Karila (Toim.) *Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa* (s. 11-21). WSOY pro.
- Koivula, M. & Eerola-Pennanen, P. (2018). Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s.249-264). Vastapaino.
- Koivula, M. & Laakso, M-L. (2018). Lapsen varhainen kehitys kommunikaation vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmista. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 86-102). Vastapaino.

- Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (2018). Esipuhe. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 7–8). Vastapaino.
- Kronqvist, E-L. (2017). Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa E. Hujala & L.Turja (Toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 10-28). PS-kustannus.
- Kääntä, L. & Haddington, P. (2011). Johdanto multimodaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa P. Haddington & L. Kääntä (Toim.) *Kieli, keho ja vuorovaikutus: multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan* (s. 11-45). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskisenoja, E. (2019). Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. PS-kustannus.
- Mäkinen, M. (2017). Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa E. Hujala & L.Turja (Toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 96-108). PS-kustannus.
- Nummenmaa, A R. (2011). Lapset keskustelukumppaneina. Teoksessa A R. Nummenmaa & K. Karila (Toim.) *Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa* (s. 102-116). WSOY pro.
- Nurhonen, L., Chydenius, H. & Lipponen, L. (2021). Korona tuli kylään- tutkimushankkeen loppuraportti: Koronakriisin vaikutuksia varhaiskasvatukseen. Helsingin Yliopisto; Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Korona tuli kylään tutkimushankkeen loppuraportti.pdf \(helsinki.fi\)](https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/)
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>.
- Salminen, J. (2018). Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s.163-176). Vastapaino.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). [Suositus opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille \(thl.fi\)](https://thl.fi) (luettu 17.4.2022)

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Turja, L. (2017). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (Toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 38-55). PS-kustannus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valtioneuvosto.fi. [Rajoitukset ja suositukset \(valtioneuvosto.fi\)](https://valtioneuvosto.fi/rajoitukset-ja-suositukset) (luettu 10.9.2021; 7.11.2021)
- Valtioneuvosto.fi. Varhaiskasvatusta ja opetusta koskevat suositukset.
<https://okm.fi/documents/1410845/22330894/OKM+THL+suositus+-opetus+ja+varhaiskasvatus+12.10.2021.pdf/0d87ccaa-86ca-eeeb-0b72-0fea807fe9ef> (luettu 25.11.2021; 5.12.2021)
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (2018). Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. [*varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.pdf \(oph.fi\)](https://oph.fi/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf)
- Värri, V-M. (2002) *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään*. (Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto).

LIITTEET

Liite 1

Kyselylomake

Olen neljännen vuosikurssin varhaiskasvatuksen opiskelija Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunnasta ja kerään aineistoa kandidaatintutkielmaani.

Tutkielman tavoitteena on selvittää varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä ja kokemuksia koronapandemian aiheuttamista rajoitustoimista sekä niiden vaikutuksista lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Ilmiön ymmärtäminen on tärkeää, jotta saadaan käsitys, millaisiin asioihin vuorovaikutuksessa tulisi kiinnittää huomiota koronapandemian helpotettua. Tutkielmassa saadaan varhaiskasvatuksen opettajien omat kokemukset nähdä ja kuulla, sillä heillä on ensikäden tietoa pandemian rajoitustoimien vaikutuksista päiväkodeissa ja esiopetuksessa.

Tämä kyselylomake toimii aineistonkeruuna tutkielmalle: Kyselyssä on pääosin avoimia kysymyksiä ja vastaaminen vie noin 15-20 minuuttia.

Vastaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja suostumus osallistumisesta tutkimukseen tapahtuu yksilöllisesti vastaamalla kyselyyn. Vastaaminen on anonyymiä eikä henkilö- tai tunnistetietoja työkokemusta lukuun ottamatta kerätä. Aineisto hävitetään tutkielman valmistuttua ja arvosteltua.

Lisätietoja tutkielmasta voi kysyä sähköpostitse.

Tia-Maria Niittyalahti

tia.niittyalahti@tuni.fi

Tampereen yliopisto

Kysymykset, osa 1:

1. Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatuksen opettajana?
 - 0-1 vuotta
 - 1-5 vuotta
 - 5-10 vuotta
 - yli 10 vuotta

2. Minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet nyt?
 - 0-2-vuotiaiden
 - 2-5-vuotiaiden
 - 0-5-vuotiaiden
 - 5-6-vuotiaiden/esiopetus
 - Muu?

3. Onko päiväkodissasi tai esiopetuksessasi ollut käytössä jossakin pandemian vaiheessa seuraavia koronapandemian rajoitustoimia?
 - kasvomaskien käyttö sisätiloissa
 - turvavälisuositus
 - aikuisen ruokailu kielletty lasten seurassa (valvonta-ateriat)
 - pienennetyt ryhmät
 - kieltö yhdistää ryhmiä tai tehdä ryhmien välistä yhteistyötä
 - Muu?

Kysymykset, osa 2:

4. Millä tavoin olet joutunut muuttamaan toimintatapojasi lasten kanssa?
:

5. Kuvaile, miten vuorovaikutus lasten kanssa on muuttunut. Millä tavoin esimerkiksi kasvomaskin käyttö tai turvavälisuositus ovat vaikuttaneet vuorovaikutukseen lasten kanssa?
:

6. Koetko kasvomaskin käytön vaikuttaneen lasten kielenkehitykseen tai vuorovaikutustaitoihin? Millä tavoin?

:

7. Oletko joutunut lisäämään apuvälineiden, kuten kuvakorttien käyttöä vuorovaikutuksen parantamiseksi?

:

8. Olisiko jotakin, mitä haluaisit tuoda esille rajoitustoimien vaikutuksista vuorovaikutukseen lasten kanssa?

:

Tutkimuslupa, osa 3:

Vastaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja suostumus osallistumisesta tutkimukseen tapahtuu yksilöllisesti vastaamalla kyselyyn. Vastaaminen on anonyymiä eikä henkilö- tai tunnistetietoja työkokemusta lukuun ottamatta kerätä. Aineisto hävitetään tutkielman valmistuttua ja arvosteltua.

9. Vastauksiani saa käyttää tutkimukseen?

- Kyllä
- Ei

10. Tietojani saa käyttää tutkimuksessa

Tietosuojailmoitus

<https://tuni->

[my.sharepoint.com/:w:/g/personal/tia_niittylahti_tuni_fi/EVG1kJrXmg9Cqbtlbs](https://tuni-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/tia_niittylahti_tuni_fi/EVG1kJrXmg9Cqbtlbs)

[MTnDoBYZB2GwnmQOMucefdNGgVhw?e=MR3nal](https://tuni-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/tia_niittylahti_tuni_fi/EVG1kJrXmg9CqbtlbsMTnDoBYZB2GwnmQOMucefdNGgVhw?e=MR3nal)

- Kyllä
- Ei